

КОРИСТЕНИ ПОИМИ

КРАТЕНКИ СПОРЕД ОРИГИНАЛНИОТ ТЕКСТ

AIDS	Acquired immunodeficiency syndrom синдром на стекната имунодефициенција, СИДА
APHA	American Public Health Association Американска асоцијација за јавно здравство, ААЈЗ
ARI	Acute respiratory infection акутна респираторна инфекција, АРИ
BCG	Bacillus Calmette-Gerin бацил Калмет-Жерин, БСЖ
BOD	Burden of disease негативни ефекти од болест
CBA	Cost-benefit analysis анализа трошок/добивка
CBR	Crude Birthrate бруто наталитет
CDC	Centers for Disease Control and Prevention центри за контрола и превенција на болести, ЦКБ
CDD	Control of diarrhoeal diseases - WHO контрола на дијареални заболувања - СЗО
CHD	Coronary heart disease коронарна срцева болест
CHW	Community Health Worker јавен здравствен работник
CINDI	Countrywide integrated non-communicable disease intervention сеопфатна интегрирана интервенција за незаразни заболувања

COPC	Community oriented primary health care локално-ориентирана примарна здравствена заштита
CVD	Cardiovascular diseases кардиоваскуларни заболувања
DALY	Disability-adjusted life year инвалидитет-зависни години живот, ИЗГЖ
DNHS	Department of Health and Human Services Оддел за здравство и хумани услуги
DHS	District Health System регионален здравствен систем
DOT/DOTS	Directly observed therapy (short term) директно следена терапија (краткорочно), ДСТ/ ДСТК
DPT	Diphtheria pertussis tetanus дифтерија тетанус пертусис, ДТП
DRG	Diagnosis related group дијагностички сродна група, ДСГ
EPA	Environment Protection Agency Агенција за заштита на животната средина
EPI	Expanded program of immunization Проширена програма за имунизација, вклучува и ДТП, БСЖ, полио, сипаници - ППИ
EPIplus	Expanded program of immunization PLUS Проширена програма за имунизација ПЛУС - ППИплус
FAO	Food and Agriculture Organization Организација за храна и земјоделство, ФАО
FDA	Food and Drug Administration Администрација за храна и лекови, ФДА
GDP	Gross Domestic Product бруто домашен производ, БДП
GNP	Gross National Product бруто нацонален производ, БНП
GOBI	Growth monitoring, oral rehydration, breastfeeding and immunization Следење на раст; орална рехидрација; доење и имунизација, РОДИ
GOBI/FFF	GOBI plus family planning, food production and female education РОДИ плус планирање на семејство, производство на храна и едукација на жените

HCFA	Health Care Financing Administration Администрација за финансирање на здравствената заштита, АФЗЗ
HFA	Health for all Здравје за сите, ЗЗС
HIS	Health Information System здравствено-информативен систем
ХИВ	Хуман имунодефициенц вирус хуман имунодефициентен вирус, ХИВ
Hib	Haemophilus influenzae B
HMD	Health Manpower Development развој на здравствен кадар
HMO	Health Maintenance Organization Организација за одржување на здравјето, ООЗ
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development (World Bank) Меѓународна банка за обнова и развој (Светска банка)
ICD-10	International Classification of Diseases 10 Меѓународна класификација на болестите 10, МКБ-10
IDA	Iron deficiency anemia сидеропенична анемија
IDD	Iodine deficiency diseases состојби на недостаток на јод, СНЈ
IMR	Infant mortality rate стапка на смртност на новороденчиња
ILO	International Labour Organization Меѓународна организација на трудот
KABP	Knowledge, attitudes, beliefs and practices знаење, ставови, верувања, практика, ЗСВП
LDC	Less developed country помалку развиена земја
LLDC	Least developed country најмалку развиена земја
MAP	Malaria Action Plan (WHO) Програма за делување против маларијата (СЗО)
MCH	Maternal and Child Health здравје на мајки и деца
MMR	Maternal Mortality Rate стапка на смртност на мајки (родилки)

MMR	measles, mumps, rubella сипаници, заушки, рубеола - СЗР
MMWR	Mortality and morbidity weekly report Неделен извештај за морталитет и морбидитет
MOH	Ministry of Health министерство за здравство
MONICA	Multinational monitoring of trends and determinants in cardiovascular disease (WHO) Мултинационален мониторинг на трендови и детерминанти кај кардиоваскуларно заболување (СЗО), МОНИКА
NGO	Nongovernmental organization невладина организација, НВО
NHANES	National Health and Nutrition Examination Surveys национална анкета за здравјето и исхраната
NHS	National Health System, United Kingdom Национален здравствен систем, В.Британија, НЗС
NID	National Immunization Days национални денови на имунизација
NIH	National Institutes of Health Национални институти за здравство, НИЗ
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development Организација за економска соработка и развој
ORT	Oral rehydration therapy орална рехидрациска терапија, ОРТ
ПАНО	Pan American Health Organization Панамериканска здравствена организација
PHC	Primary health care примарна здравствена заштита, ПЗЗ
QALY	Quality-adjusted life year квалитет-зависни години живот, КЗГЖ
STD	Sexually transmitted diseases сексуално преносливи болести, СПБ
TBA	Traditional birth attendant традиционална бабица
UNICEF	United Nations Children's Fund Фонд за деца при Обединетите нации, УНИЦЕФ
UNDP	United Nations Development Program Развојна програма при ОН, УНДП
UNFPA	United Nations Population Fund Фонд за население при ОН

UNHCR	United Nations High Commision for Refugees Висок комесаријат за бегалци при ОН, УНХЦР
USAID	United States Agency for International Development Агенција за меѓународен развој на САД
VHW	Village health worker здравствен работник во селски заедници
YPLL	Years of potential life lost години загубен потенцијален живот, ГЗПЖ

КОРИСТЕНИ ПОИМИ

Агенси, инфективен/токсичен (Agent, Infective/Toxic) - микроорганизам, хемиска материја или радиоактивно зрачење кое е неопходен но не секогаш доволно услов за појава на болест или нарушување. Причина за болест може да биде еден агенс или агенс придружен со други фактори.

Агенција за епидемиолошко разузнавање, АЕР (Epidemiologic Intelligence Service, EIS) - програма на центрите за контрола и превенција на болести, за обука на здравствени работници за изведување епидемиолошки испитувања како дел од нивното образование во јавното здравство.

Агенција за заштита на животната средина (Environmental Protection Agency, EPA) - владина агенција на САД одговорна за креирање стандарди за сите животни средини, односно квалитет на воздухот, водата и земјиштето.

Адаптација (Adaptation) - процес со кој организмот или личноста прави успешна промена за прилагодување кон новите услови.

Администрација за медицина на трудот и заштита при работа (Occupational Safety and Health Administration, OSHA) - агенција на сојузната влада на САД, одговорна за одредување стандарди и следење на заштитата при работа и здравјето на работниците луѓе во земјата.

Акредитација (Accreditation) - системска, периодична и доброволна евалуација на институциите за здравствена заштита и нивната организација, од страна на надворешна агенција, со формална процена на недостатоците според пропишани стандарди и професионална посета на лице место.

Активности на дневно живеење, АДЖ (Activities of Daily Living, ADL) - можност/неможност на едно лице самостојно да ги извршува дневните активности, како што се облекување, физиолошки потреби, јадење и домашни работи без помош од друго лице; се користи како мерка за резултатот од одредени интервенции кај различни старосни групи, болест или хронични и инвалидски состојби.

Акутна болест (Acute Illness) - брза, интензивна или краткотрајна епизода на болест или изложеност на патоген; понекогаш се употребува за искажување на сериозноста на состојбата.

Алкохолизам (Alcoholism) - непрекината употреба на алкохол во количини поголеми од општоприфатените во заедницата; употреба поврзана со зависност, навика и чести интоксикации.

Алма Ата (Alma Ata) - град во Казахстан (денешен Аламат, заб. прев.) каде на заедничката Меѓународна конференција на СЗО и УНИЦЕФ е усвоена Декларација за примарна здравствена заштита, со што се поставени основите на програмата на СЗО, Здравје за сите до 2000 година (ЗЗС, 2000).

Амбиент (Ambient) - услови на околината, најчесто во смисла на квалитет на воздухот и ниво на загадувачи.

Амбулантно лекување (Ambulatory Care) - медицинска и парамедицинска помош кон пациент на принцип на посета на здравствена установа, локална (месна) или специјална клиника.

Амбулантна хирургија (Ambulatory Surgery) - хируршки зафат со или без општа анестезија, по кој пациентот заминува дома без пренокување во болница.

Амбулантски услуги (Outpatient Services) - нега и лекување пациенти во установа каде тие не престојуваат преку ноќ.

Анализа на исплатливост (Cost-Effectiveness Analysis, CEA) -

начин на економска евалуација каде сите трошоци се изразени во парична форма, а добивката во непарична форма, како на пр., години продолжен живот, број откриени или спречени случаи, и сл.

Анализа на стратегија (Policy Analysis) - процес на анализа и ревизија на стратегијата врз основа на менливите здравствени потреби на населението и здравствената технологија, со цел да се постигне ефикасно искористување на ресурсите.

Анализа трошок/добивка (Cost-Benefit Analysis, CBA) - начин на економска евалуација каде сите трошоци и последици од некоја превентивна или терапевтска интервенција се изразени во парична форма, со цел да се направи процена на издржаноста на поставената цел со која се прави таа интервенција, како и за споредба со алтернативни приоритети.

Аналитичка студија (Analytical Study) - студија дизајнирана да ги испитува врските за кои се претпоставува дека се во причинско-последична спрега, да ги идентификува или мери ризикот и ефектите од специфични влијанија врз здравјето.

Анемија (Anaemia) - ниво на хемоглобин под прифатените нормални вредности за одредена старосна и полова популација, како резултат на загуба на крв, брзо распаѓање на црвените крвни клетки (хемолиза) или недостаток во храната на железо и други материи, неопходни за црвените крвни клетки.

Анорексија нервоза (Anorexia Nervosa) - нарушување во исхраната, каде пациентот страда од опседнатост за слабеење со намерно изгладнување, што понекогаш завршува фатално.

Анофелес комарец (Anopheles Mosquito) - преносител на маларискиот паразит од еден човек на друг.

Аntenатална (пренатална) грижа (Antenatal (Prenatal) Care) - грижа за бремените жени во текот на бременоста; во идеални услови почнува пред забременувањето, трае во текот на првото тримесечје па сè до породувањето, а потоа продолжува во форма на постнатална грижа.

Антитела (Antibodies) - протеински молекули произведени во организмот како резултат на туѓа материја (антиген) или по пат на пасивен пренос. Антителата се врзуваат за специфичен антиген, кој го иницирал нивно создавање, предизвикуваат негово уништување и на тој начин обезбедуваат важен механизам за заштита од инфективни заболувања.

Антиген (Antigen) - материја (протеин, полисахарид, гликолипид, ткивен трансплант, итн.) која е способна да индуцира специфична имунолошка реакција кај домаќинот, на пр. со инвазија на заразниот организам, имунизација или ингестија. Имунолошката реакција кон сопствени антигени може да предизвика автоимун заболување.

Антигеност (Antigenicity) - способност на надворешен агенс да

предизвика системска или локална имунолошка реакција кај домаќинот.

Антигенска тенденција (Antigenic Drift) - еволуциски генетски промени кај вирусите, одговорни за антигенски промени на, на пр. вирусот на грип, поради што се неопходни годишни промени во формулацијата на вакцината против грип.

Антигенски шифт, антигенска измена (Antigenic Shift) - ненадејна мутација во молекулската структура на организам, која доведува до создавање комплетно нови подвидови на истиот, предизвикувајќи епидемија, бидејќи домаќинот кој порано бил изложен на еден подвид, може да има многу слаб или никаков имунитет кон новите подвидови.

Апсолутно ниво на сиромаштија (Absolute Poverty Level) - ниво на приход под кое не може да се достигне минимумот на задоволително хранлива исхрана и непрехранбени потреби.

Апгарово вреднување (Apgar Score) - стандардизирана нумеричка метода за процена и документирање резултати на витални знаци и ниво на активност кај новороденче во првите пет минути по раѓањето, како мерка за физиолошката состојба на новороденчето (пр. срцева работа, боја на кожата, одговор на дразби).

Апропријација (Appropriation) - распределба на средства во буџетска категорија која претходно била чекор во законскиот процес со одредена намена во

административна филијала на владата.

Арбовирус (Arbovirus) - мешана група вируси со заедничка епидемиологија на пренесување меѓу 'рбетни домаќини со помош на артроподни носители, како на пример комарци, болви или други инсекти.

Атеросклероза (Atherosclerosis) - насобирање масни наслаги на артериските сидови што предизвикува стеснување на луменот на садот и намалување на неговата еластичност, односно намален крвоток низ садот.

Бактериологија (Bacteriology) - научна дисциплина која се занимава со изучување на бактериските микроорганизми како дел од микробиологијата, која, пак, ги изучува бактериите, вирусите, паразитите и други организми.

Бактериостаза (Bacteriostasis) - успорување или запирање на размножувањето на бактериите со цел да му се овозможи на домаќинот со сопствени одбранбени механизми да го уништи напаѓачкиот организам.

Бацил Калмет-Жерин, БСЖ (Bacillus Calmette-Gerin, BCG) - ослабен или атенуиран туберкулозен бацил, кој нашироко се употребува за вакцинација против туберкулоза, особено кај деца во високо ризични подрачја.

Биас, отклонување (Bias) - тенденција која продуцира резултати што систематски се отклонуват од вистинската вредност.

Биолошки тест (Bioassay) - процена на хемиски супстанции во чо-

вечко, животинско или растително ткиво.

Биолошка веродостојност (Biological Plausibility) - релација која се смета за веројатна, а е поткрепена и со постојните биолошки или медицински сознанија.

Блок буџет (Block Budget) - метод за финансирање здравствена установа, како на пр. болница, чија финансиска структура не е внатрешно поделена ниту по оддели ниту на било кој начин, па буџетот се договара како вкупна сума, што на менаџментот му овозможува флексибилна распределба на средствата и кадарот.

Блок грант (Block Grant) - грант од владата или друга институција наменета за реализирање програми од областа на здравството, но кој не се однесува на одредени услуги или категории услуги, туку е насочен кон поширока програмска содржина.

Болести за кои постои вакцина (Vaccine-Preventable Diseases, VPDs) - болести кои може да се спречат со расположиви вакцини.

Болести на недостаток на јод, БНЈ (Iodine Deficiency Disorders, IDD) - нарушувања или состојби предизвикани како резултат на несоодветно примање јод со исхраната, кои се најчеста причина за, инаку спречливи оштетувања на мозокот и ментални ретардации.

Болест со задолжително пријавување (Notifiable (Reportable) Disease) - болест кај човек или животно, чија појава по закон мора

да се пријави кај локалните или државните институции за јавно здравство или ветеринарство. Оваа задолжителност на пријавување е резултат на заразност, сериозност и зачестеност на овие болести, или друг аспект на нивна јавно-здравствена важност.

Болница (Hospital) - установа која обезбедува сместување и услуги за клинички и амбулантни пациенти со активна лекарска и болничарска грижа. Обезбедува дијагностички и терапевтски услуги за различни здравствени состојби со организиран лекарски кадар и континуирана нега од страна на обучени болничари. Болниците се делат според периодот на престој (краток и долг), услугите кои ги обезбедуваат (општи, повеќенаменски, специјализирани), сопственоста (приватни, волонтерски, општински, црквени или државни) и намената (профитни и непрофитни). Види и *Општинска болница*.

Болница за породување или родилиште (Maternity Hospital or Home) - посебна, самостојна болница за породување, наспроти гинеколошки оддел во општа болница.

Болнички ден (Hospital Day) - број денови во кои е обезбедена нега на возрасни лица и деца за одреден временски период, не вклучувајќи ги деновите на неонатален престој.

Болничко легло (Hospital Bed) - било кое легло наменето за нега и сместување на пациенти, ре-

довно одржувано и опслужувано за сместување и целосна нега на пациенти во периодот за кој се известува.

Болничко лекување (Inpatient Care) - здравствени услуги чие извршување бара престој на пациентот во здравствена установа повеќе од едно деноноќие.

Бруто домашен производ, БДП (Gross Domestic Product, GDP) - БДП претставува БНП прилагоден со вредноста на производните услуги на странските државјани намалена за вредноста на производните услуги на сонародници во странство; претставува нето вредност на домашната економија, изразена во американски долари.

Бруто морталитет (Crude Death Rate) - број умрени лица годишно изразено на 1000 лица.

Бруто наталитет (Crude Birthrate, CBR) - број живородени деца годишно, изразено на 1000 лица.

Бруто национален производ, БНП (Gross National Product, GNP) - претставува вкупни производи и услуги произведени за продажба, собрани со проценетата вредност на некои производи и услуги кои ниту се продаваат ниту се купуваат. Годишниот БНП по жител се изразува во американски долари.

Бруто национален производ по жител, БНПж (Gross National Product per Capita, GNP per Capita) - вкупни производи и услуги произведени во земјата, поделени со вкупниот број жители, изразено во американски долари.

Вакцина (Vaccine) - имунобиолошки материји кои се употребуваат за активна имунизација преку внес на жив, ослабен и инактивиран агенс, делови од агенсот или неговиот токсин. Вакцината има способност да предизвика имунолошки одговор кај домаќинот, како резултат на што, домаќинот станува отпорен на инфекција со тој агенс.

Вакцина против сипаници, заушки и рубеола, СЗР (Measles, Mumps, Rubella (MMR) Vaccine) - конбинирана вакцина против сипаници, заушки и рубеола, која се дава на возраст од 12-15 месеци, со препорачлива ревакцинација на 6-годишна возраст.

Варијација, набљудувач, поединец (Variation, Observer, Individual) - варијација или грешка настаната како резултат на неуспехот на набљудувачот прецизно да ја измери или идентификува појавата. Сите набљудувања се подложни на варијации, како кај еден ист набљудувач (*внатрешна набљудувачки варијации*) така и кај различни набљудувачи (*меѓунабљудувачки варијации*).

Вектор/преносител (Vector) - инсект или друго живо суштество кое го пренесува инфективниот агенс од заразено животно или човек на потенцијално подложно/незаштитено лице или на неговата храна и непосредна околина. Пренесуваниот организам може, но не мора да се размножува во фазата на пренесување.

Вентилација (Ventilation) - движење на надворешниот воздух во внатрешност на објект и на воз-

духот од објектот во надворешната средина, како и контрола на температурата, влажноста и воздушното движење во објектот.

Вируленција (Virulence) - степен на патогеност на инфективен агенс; моќ на микроорганизмот да предизвика болест кај одреден домаќин; се дефинира преку настанати компликации или морталитет, како и преку способноста на агенсот да навлезе и да ги нападне органите и ткивата на домаќинот.

Витална статистика/досиеја (Vital Records/Statistics) - изводи од матичната книга на родените, умрените и венчаните, документи за разводи и миграции, кои се користат за законски и демографски потреби. Статистиката изведена од овие податоци дава табеларен приказ заснован на регистрирање на виталните податоци.

Вкрстена студија (Cross-sectional Study) - студија за поврзаноста на болестите (или други здравствени карактеристики) со други променливи кои се од интерес кај испитуваната популација во одредена временска точка. Со ова се утврдува присуство на болест во однос на други фактори (пр. пушење или изложеност на токсини) кај заболени во споредба со здрави поединци во групата.

Вкупна стапка на плодност (Total Fertility Rate) - број деца што може да роди една жена доколку раѓа до крајот на нејзиниот бременоспособен живот на секоја

возраст според прифатената стапка на возрастно-зависна плодност.

Водопренослива болест (Water-borne Disease) - болест која се пренесува преку загадување на комуналното или некомунално-то водоснабдување.

Возрасно-зависна стапка (Age-adjusted Rate) - зачестеност на појава на една состојба кај населението, земајќи ја предвид старосната структура.

Глобални негативни ефекти (to-вар) од болест (Global Burden of Disease, GBD) - индикатор според Светската банка, кој ги разграничува здравиот живот и болеста, изразен на пр. преку мерката ИЗГЖ; се користи за мерење и споредба на трендовите во извесни временски периоди и меѓу поединечни земји, како и за одредување на ефикасноста на една интервенција.

Глобално финансирање (Global Funding) - метод со кој се обезбедуваат средства за здравствени услуги во форма на неделив буџет, наспроти обезбедување точна сума за секоја програма или услуга одделно, на пр.: прием во болница, денови нега или други процедури.

Години загубен потенцијален живот, ГЗПЖ (Years of Potential Life Lost, YPLL) - се пресметува на просечен животен век од раѓање до 65-годишна возраст. Бројот умрени во секоја старосна група се множи со годините загубен потенцијален живот (разлика на 65 и средната старост на групата). Пример: умре-

но лице на возраст од 15-24 години се смета дека загубило 45 години потенцијален живот. Потоа, се прави збир на бројот загубени години живот од сите старосни групи.

Градско население (Urban Population) - процент од вкупното население кое живее во градско подрачје според националната дефиниција, земено од последниот попис.

Групен примерок (Cluster Sample) - земање примероци во вид на групи наместо поединци. Пр. дом, градски блок, училиште, пациенти на иста болница, итн.

Групен имунитет (Herd Community) - имунитет на група или цела заедница кон одреден инфективен агенс или заболување, како резултат на тоа што голем број припадници на таа група или заедница имаат пасивно или активно стекнат имунитет кон тој агенс или заболување.

Густина на население (Population Density) - број на жители на квадратен километар.

Данок на личен доход (Payroll Tax) - оданочување на личниот доход на вработениот или на приходите на компанијата за одредена програма, како што се здравствени услуги или здравствено осигурување.

Данок на пороци (Sin Taxes) - данок на цигари, тутун и алкохол како антиздравствени активности кои сè почесто се нарекуваат и антиопштествени или фактори на ризик од болест или повреда и на корисникот и на другите.

Даноци (Taxes) - извор на средства на владата; тука припаѓаат данок на приход, данок на производство, данок на ресурси, данок на "пороци", данок за социјална заштита, данок на додадена вредност и други даноци.

Двомодална дистрибуција (Bimodal Distribution) - дистрибуција во два региони на голема зачестеност, разделени со регион на мала зачестеност на појавата; дистрибуциска крива на двојни (близнак) пикови.

Дезинфекција, дезинсекција и дератизација (Disinfection/Disinfestation) - било кој физички или хемиски процес наменет за отстранување или уништување несакани мали живи организми, особено стаорци, инсекти и други артроподи или микроорганизми, со цел да се намали веројатноста од ширење на болеста или причинителот.

Демографска транзиција (Demographic Transition) - промени во старосната структура на населението, проследена со зголемен процент стари лица (пр. над 65 години) и намален процент деца, како резултат на промени во трендовите на наталитетот и морталитетот; понекогаш се нарекува и "старење на населението".

Демографија (Demography) - наука за населението и неговата бројност, густина, плодност, морталитет, прираст, возрасна структура, миграции и витална статистика, како и менувањето на сите овие параметри во дадени општествени и економски услови.

Денови болничко лекување (Days of Care) - вкупен број пациент денови собрани по пациенти на денот на испис од болница за краток престој за одреден временски период, броејќи го денот на прием, но не и денот на испис; обично се изразува како стапка, пр. денови згрижување на 1000 лица, или како специфична стапка во однос на возрасна група или дијагноза.

Дерегулација (Deregulation) - административна стратегија за намалување на владините процедури за надзор на економскиот или услужниот сектор, без намалување на целосната одговорност за запазување на стандардноста на добиените резултати.

Децентрализација на здравствени услуги (Decentralization of Health Services) - пренос на оперативна власт, буџет и одговорност за обезбедување здравствени услуги, вклучувајќи финансиско и кадровско раководење, од централната власт (национално или државно ниво) на локални здравствени институции или независни непрофитни корпорации, на заедницата или на волонтерски организации.

Дијагностички-сродна група, ДСГ (Diagnosis Related Group, DRG) - дефинирано заболување, состојба или процедура која служи како модул за наплата на болничко или амбулантно лекување.

Дијарејна болест (Diarrheal Disease) - секое заразно заболување кое доведува до ретка или водена столица, најчесто пре-

дизвикано од бактерии, вируси или паразити.

Директни трошоци (Direct Costs) - трошоци директно поврзани со активностите на здравствената заштита за превенција или лекување, наспроти индиректни трошоци, како што се загуба на приходи поради отсуство од работа, односно боледување.

Дисконтна стапка (Discount Rate) - годишна стапка на намалување на идните трошоци и последици, заради процена на нивната реална (сегашна) вредност.

Дисконтирање (Discounting) - метод на прилагодување на вредноста на идните трошоци и добивка, изразен преку нивната сегашна вредност; се заснова на сегашната вредност на финансиските средства што треба да се потрошат во иднина, бидејќи денес доларот вреди повеќе одошто ќе вреди за една година (поради финансиски фактори).

Дистрибуција на зачестеност (Frequency Distribution) - распределба на зачестеноста на вредности и категории мерки направени кај испитуваната група. Дистрибуцијата покажува колкав дел од групата има одредена вредност и кој е опсегот на тие вредности, во опсегот на сите мристениот квантитативен метод.

Дистрибуциски ефекти (Distributional Effects) - начин на кој трошоците и добивката од превентивна стратегија влијаат на различни групи луѓе, во однос на демографски, географски и други описни фактори.

Добра производна пракса, ДПП (Good Manufacturing Practice, GMP) - стандарди за производство на фармацевтици, вакцини, биолошки материјал, медицинска опрема или прехранбени производи, кои се усвоени од страна на владата заради постигнување повисоко ниво на исправност и квалитет на производите.

Добросостојба (Wellness) - подобрување на квалитетот на живот и постигнување физичко, душевно и општествено доброчувство.

Должина на животен век при раѓање (Life Expectancy at Birth) - број години живот на новороденчиња што би ги проживеале ако се подложни на зголемен mortalitet во времето кога се родени.

Должина на животен век, возраст-зависна (Life Expectancy, Age Specific) - просечен број години живот што му преостануваат на едно лице на одредена возраст, ако се примени важечката стапка на mortalitet.

Домаќин (Host) - човек или друго живо суштество, вклучувајќи и птици и артроподи, кое овозможува услови за развој и одржување на инфективен агенс во природни, наспроти експериментални услови. Преносител (транспортен домаќин, вектор) е организам каде агенсот се одржува, но не се развива.

Домашна посета (Home-based Services) - услуги кои се обезбедуваат во домашни услови на оние кои имаат потреба од акутна, ре-

хабилитациска и палиативна нега или помош, на пр. болничарска нега, оброци, лична хигиена и одржување на домаќинството како алтернатива на продолжен престој во болница.

Дополнителни плаќања (Сораумента) (Payments) - дел од наплата за услуги кој го плаќа корисникот при користење на тие услуги и кој е осмислен да го намали непотребното и нерационално користење на услугите.

Дополнување на исхраната (Supplementation) - обезбедување дополнителни витамини или минерали заради спречување состојби на недостаток на истите кај чувствителни/подложни популациски групи, како и заради постигнување оптимална здравствена состојба.

Достапност (Accessibility) - потенцијал за стигнување на населението до потребните и соодветни здравствени услуги со користење локални превозни средства во рамките на еден час; се проценува според распоредот на услугите, но и според прикладноста, цената, покриеноста со здравствено осигурување и транспортот, како и социјалните и културолошки фактори.

ДТП или Ди-Те-Пер вакцина (DPT vaccine) - вакцина против дифтерија, тетанус и пертусис (голема кашлица).

Душевно нарушување (Mental Disorder) - хетерогена група нарушувања, содржана во МКБ-10, која ги опфаќа сите состојби од пренагласено реагирање на

стресни ситуации до изменета душевна состојба предизвикани од специфични невролошки или генетски абнормалности.

Душевно здравје (Mental Health) - емотивна и општествена добросостојба на поединецот и неговите психолошки ресурси и функционална состојба.

Евалуација (Evaluation) - процес кој најсистематски и најобјективно се обидува да ја одреди релевантноста, исплатливоста и ефектите од активности во однос на нивната цел. Евалуацијата е повеќедимензионална постапка и вклучува опис, споредба и анализа на индикаторите на влез (пр. ресурси), процес (пр. користење) и исход (пр. морбидитет, морталитет и функционална состојба).

Екологија (Ecology) - наука за живите организми и човекот во нивната физичка, општествена и економска околина како интерактивна целина.

Елиминација (Elimination) - контрола на присуството на некое заболување во заедницата или домот, кое сè уште може да се манифестира како резултат на влез на нови заболени случаи или присуство на причинителот.

Ендемичност (Endemic) - постојано присуство на болест или инфективен агенс во дадена географска област. Ендемичноста укажува и на вообичаеното ниво на болеста во таа област.

Епидемија (Epidemic) - појава на одреден број епидемиолошки поврзани случаи на заболување

во некоја област или регион, кој го надминува вообичаениот или претпоставениот број случаи за тој период од годината; “одреден” може да варира од еден случај кај полиото, три случаи кај сипаниците, или многу поголем број случаи кај други болести.

Епидемиологија (Epidemiology) - научна дисциплина која проучува распространетост и дефинирање болест, повреда или ризични фактори и влијанија кај групи од населението, идентификација на методи за превенција и намалување на нивното влијание врз поединецот и општеството. Вклучува следење на болеста, морталитет, структура на здравствена заштита, како и активно истражување, експериментирање и студии за тестирање на хипотези, во рамките на етичките ограничувања и професионалните стандарди.

Епидемиолошка транзиција/епидемиолошко поместување (Epidemiologic Transition) - промена на застапеноста на болестите во општеството, најчесто поврзано со намалена апсолутна и релативна важност на заразните заболувања, а зголемена важност на хроничните болести и повреди. Новите епидемиолошки поместувања ги вклучуваат новопојавените заразни заболувања, резистенција кон антибиотици и учество на инфективни агенси во настанување на хронични состојби.

Епидемска крива (Epidemic Curve) - графички приказ на дистрибуција на заболени случаи во од-

нос на времето на појава, кој служи за дефинирање на карактеристиките на епидемиолошката епизода.

Епидемска епизода (Outbreak) - локализирана епидемија од помали размери, со поголем од вообичаениот број случаи во еден регион, но не со размер на општа епидемија, зависно од болеста и нивото на постигната контрола.

Етиологија (Etiology) - потекло или причина за некое заболување, здравствена состојба или фактор на ризик.

Ефект на здрави работници (Healthy Worker Effect) - вработените лица обично имаат понизок морталитет во однос на соодветните возрасни/полови групи на општото население, поради исклученоста на инвалидизираниите и хроничните болните лица од работен однос.

Ефективност (Effectiveness) - подобрување на здравствените резултати со помош на превентивна стратегија во едно типично локално окружување.

Ефикасност (Efficacy) - степен на добивка или подобрување на здравствените резултати од соодветна интервенција во оптимални услови (испитување со метод на случајна контрола).

Жени на репродуктивна возраст (Women of Reproductive Age) - сите жени во бременоспособно доба, на возраст од 15 до 49 години.

Живородени деца (Live Birth) - целосно одвојување на плод на

забременување од мајката, без оглед на времетраењето на бременоста, кое по одвојувањето дише или покажува други знаци на живот, како што се срцева работа, пулсација на папочна врвца или ограничено движење на волевите мускули без оглед на тоа дали папочната врвца е пресечена или плацентата залепена.

Животна средина (Environment) - сите фактори надвор од организмот кои може да влијаат на неговото здравствено однесување или здравје. Вклучува физички, биолошки, општествени, економски и други фактори.

Животни табели (Life Tables) - резимирачка техника која се употребува за опис и споредба на тенденциите на смртност и преживување кај населението.

Заболувања по најчести причинители (Cause-Specific Rate) - стапка која зборува за здравствена состојба, болест или смрт според нивниот причинител, наведени во класификацијата на болести.

Заболување (Disease) - термините заболување (disease), болест (illness) и нарушено здравје (sickness) понекогаш се употребуваат со исто значење. Заболување е нарушување на физичката или психолошката состојба. Болест е субјективна состојба на пациентот, каде самиот е свесен за настанатото нарушување. Наручено здравје е состојба на општествена дисфункција, при што пациентот претпоставува дека е болен. Заболувањето има природна историја на предклиничка, клиничка и реконвалес-

центна фаза, заедно со ефектите од превенција и лекување.

Зависно-променлива вредност (Dependent Variable) - резултат на некоја манифестација која се определува врз основа на независно-променлива/променливи вредности или посредни фактори во хипотетска врска која се испитува.

Зависност (Addiction) - физиолошка и/или психичка зависност од некоја супстанца или активност.

Загадувач (Pollutant) - материја која го намалува квалитетот на атмосферата или водата, или материја која е штетна за здравјето.

Загуба, уништување (Wasting) - *средна и сериозна загуба* се однесуваат на две односно три стандардни девијации под средната телесна тежина за одредена висина на референтното население, соодветно (види *Пошхранетност*).

Застапеност/стапка (Prevalence/Rate) - вкупен број лица заболени од некоја болест, кои се дел од некој настан што влијае на здравјето (пр. автомобилска несреќа), имаат заедничка особина (пр. пушење), и тоа како старите така и новите случаи кај одреден дел од населението во една временска точка (застапеност во временска точка) или временски период (застапеност во временски период), изразен најчесто како годишна стапка на 1000 лица.

Заразна болест (Communicable Disease) - болест предизвикана од специфичен инфективен агенс

или неговите токсични производи, која се јавува како резултат на пренесување на тој агенс од заразен човек, животно или нежив резервоар на чувствителен/подложен домаќин, било директно или индиректно со помош на растение, животно, носител или преку околината.

Заштита при работа (Occupational Safety) - превенција на повреди и труења со различни материји на работно место.

Збогатена храна (Enriched Foods)

- додавање на важни за организмот витамини и минерали на основните прехранбени производи, заради засилување или подобрување на хранливата вредност на истите, или заради надоместување на изгубените хранливи состојки во процесот на преработка или приготвување на храната.

Здравје (Health) - состојба на целосна ментална, физичка, социјална и емотивна добросостојба, а не само отсуство на болест (СЗО, 1946 год.).

Здравје за сите до 2000 година, ЗЗС 2000 (Health for All by Year 2000, HFA 2000) - иницијатива на СЗО заснована на Декларацијата за примарна здравствена заштита потпишана во Алма Ата во 1978 година. Наметнува обврска за планирање и изведба на прогресивно подобрување на здравјето на сите луѓе, со специјални цели и фокус на примарната здравствена заштита.

Здравје на жените (Women's Health) - специфични здравствени прашања кај жените, но не

исклучиво врзани за репродукцијата; ризици и придобивки од бременост и породување, абортус и контрацепција, справување со менопаузните проблеми и скрининг за вообичаените малигни заболувања кај жените. Во оваа група припаѓаат и насилиство врз жени и деца, СПБ, манифестации на хронични заболувања кај жените и со нив поврзаната исхрана, остеопороза и други проблеми од јавно-здравствено значење.

Здравје на мајки и деца (Maternal and Child Health, MCH) - услуги поврзани со жената и плодноста, вклучувајќи бременост и породување, како и грижа за новороденчиња, бебиња и деца низ адолесценција.

Здрави градови (Healthy Cities) - развојни проекти кои се изведуваат во соработка на локалната власт со граѓанските здруженија во големите градови ширум светот, и кои имаат за цел да ја посочат важноста на урбаното здравје и рекреацијата во природата како и други општествени прашања.

Здравствен издатоци (Health Expenditure) - националниот здравствен издатоци вклучува трошоци на сите владини нивоа, невладини организации и приватни групи и поединци. Повторливи издатоци или сегашни оперативни трошоци се трошоци кои се јавуваат секоја година (кадар, храна, "хотелски трошоци", опрема, одржување на објектите); основни (капитални) трошоци кои се однесуваат на земјиште-

то, градежните објекти и опремата потребни за основање или проширување на една здравствена установа.

Здравствено образование (Health Education) - обезбедување информации за подобро разбирање на функциите на организмот, здравствените принципи, методите за намалување на факторите на ризик и промовирање здрав начин на живот.

Здравствено осигурување (Health Insurance) - претплата на здравствени услуги врз основа на редовни рати, било да е тоа приватно или преку работното место, со одбивање од приходите или плаќање даноци преку механизми на власта.

Здравствени услуги за население/целна група (Population-Based Health Services) - услуги наменети за населението во една заедница, како на пример во здравствена програма на заедницата, или наменети за одредена популациска подгрупа, како на пример имунизација на доенчиња и деца.

Здравствени фондови (Sick Funds) - здравствени организации кои обезбедуваат медицински услуги и лекување за своите членови.

Здравствени цели (Health Targets) - посреден мерлив здравствен индикатор на состојбата дефиниран како цел што една програма се труди да ја постигне.

Земање примерок (Sampling) - примерок е дел од популацијата кој е одбран за што подобро да

ја претставува целата популација. Примерокот може да биде случаен или неслучаен, претставителен (репрезентативен) или непретставителен (нерепрезентативен). Основни категории се: *зруиен примерок* - група одбрана непоединечно (пр. сите станари во една зграда); *зграичен примерок* - едноставно истражување меѓу лица кои се нашле на местото (пр. уличен панаѓур), од каде не може да се извлечат општи заклучоци; *веројатен (случаен) примерок* - каде сите поединци имаат еднакви или познати шанси да бидат избрани, или ако се категоризирани, тежиштето на избор ќе се помести кон подгрупите; *ипроси случаен примерок* - сите во групата бројчано се означуваат и се избираат по табела на броеви, се додека не се избере потребен број примероци; *сиратификациски случаен примерок* - населението е поделено во подгрупи и од секоја подгрупа се избира по случаен избор; и *систематски примерок* - примерокот се избира по претходно востановен метод, како на пр. азбучен редослед или датум на раѓање.

Злоупотреба на материи (Substance Abuse) - нарушено општествено и професионално однесување како резултат на патолошка употреба на алкохол или дрога, постојано или периодично, подолго од еден месец.

Знаење, ставови, верувања и практика, ЗСВП (Knowledge, Attitudes, Beliefs and Practices, KABP) - нивото на свесност во

здравственото информирање е важен фактор за тоа како луѓето се чувствуваат, во што веруваат и каков став имаат кон него. Секој обид да се промени здравствената состојба треба да ги земе предвид овие фактори, ако се сака да се постигне целта.

Зонирање (Zoning) - забрана за изградба и користење одредени типови објекти во одредени делови на заедницата, со цел да се намали изложеноста на здравствено штетни влијанија кај жителите на таа заедница.

Зоонози (Zoonoses) - болести кои се пренесуваат на луѓе преку рбетни животни во природни услови, наспроти болести кои се пренесуваат преку артроподи (инсекти, пајаци) или други безрбетници; може да бидат епизодни и периодични, или ензоотични, односно ендемични.

Извештај за светскиот развој (World Development Report, WDR) - годишна публикација на Светската банка која зборува за меѓународниот развој. ИСР за 1993 година, "Инвестирање во здравјето" ја проучува поврзаноста меѓу човековото здравје, здравствената политика и економскиот развој.

Избор-индуцирана побарувачка (Supply Induced Demand) - достапноста на некоја услуга го зголемува нејзиното користење.

Извод од матична книга на родените (Birth Certificate) - задолжителен документ во кој се наведени поединости за живородено дете.

Издавање лиценца (Certification) - издавање дозвола за извршување дејност како здравствен работник или установа за здравствена заштита со одредени права во давањето здравствени услуги. Државата може да издаде дозвола за работа, но го задржува правото на инспекција и одземање на дозволата или барање за промени во работата на институцијата.

Изложеност (Exposure) - количество и должина на контакт на лице со токсичен, карциноген, микробиолошки или друг штетен агенс; изложувањето може да биде периодично, континуирано или епизодно (повремено).

Имунизација (Immunization) - заштита на подложните (чувствителни) поединци од заразни болести преку администрација на жив модифициран агенс, суспензија на мртви организми (пр. пертусис), незаразен дел од инфективниот агенс (пр. хепатит Б), или деактивиран токсин (пр. тетанус токсин).

Имунитет (Immunity) - индивидуална отпорност кон инфекција како резултат на нормалните одбранбени механизми на организмот и присуството на антитела од претходна изложеност на некој патоген, било по природен или вештачки пат. Отпорноста кон некоја болест може да биде природна, пасивна или стекната.

Инвалидитет (Disability) - било какво привремено или долготрајно намалување на работо-

способноста на едно лице, како резултат на акутна или хронична состојба, мерено како инвалидни денови или број денови во кои нормалната активност на лицето била намалена, потоа врзаност за кревет, губење приходи поради отсуство од работа или губење часови на училиште.

Инвалидитет-зависни години живот, ИЗГЖ (Disability-adjusted Life Year, DALY) - единица мерка за глобалните негативни ефекти од болест и ефикасноста на медицинските интервенции. Се пресметува како сегашна вредност на идните години неинвалиден живот кои се изгубени како резултат на прерана смрт или инвалидитет појавен во одредена година.

Индекс на телесна маса, ИТМ (Body Mass Index, BMI) - антропометриска мерка со следната формула: $\text{ИТМ} = \text{тежина (кг)} / \text{висина на квадрат (м}^2\text{)}$ или $704,5 \times \text{тежина (фунти)} / \text{висина на квадрат (ин}^2\text{)}$

Индикатори (Indicators) - променливи кои помагаат во мерење промени на здравствената состојба, директно или индиректно, и помагаат во процена на степенот до кој целите на една програма се постигнати. Често се користат и термините *перформанси* или *индикатори на здравствена состојба*.

Индицирачки случај (Index Case) - првичен случај на појава на едно заболување или епидемија чија идентификација е пресудна за испитувањата и мерките за контрола.

Инкубациски период, период на инкубација (Incubation Period) - временски период меѓу првичниот контакт со заразен, токсичен, карциноген или тератоген агенс и појавата на првиот знак или симптом на болеста. Инфективните агенсии имаат карактеристични инкубациски периоди од неколку часа (пр. *E. coli*) до неколку години (пр. ХИВ).

Интервал на доверливост (Confidence interval, CI) - пресметан интервал вредности во еден систем на податоци кој со одреден степен на веројатност (пр. 95%) ги вклучува вистинските вредности на променливите, како на пример средна вредност, пропорционалност или стапка на тие вредности. Горната и долната граница на интервалот на доверливост се нарекуваат *гранични вредности на интервалот*.

Интервал на раѓање (Birth Interval) - период од завршување на една до почеток на следната бременост.

Интервенција (Intervention) - специфична активност наменета за намалување на ризик од некоја болест, превенција и лекување болести или ублажување на последиците од болест или инвалидитет.

Интрахоспитална (нозокомијална) инфекција (Nosocomial Infection) - инфекција кај пациент сместен во болница или друга установа за време на неговиот престој во таа установа, и која може да се манифестира за време на престојот или по на-

пуштање на установата. Вбројува болести стекнати на работното место кај медицинскиот персонал и иатрогенични болести.

Инфекција (Infection) - влез и развој (на паразити) или размножување на инфективен агенс во организам на човек или животно, чија манифестација може да биде невидлива или во форма на заразна болест.

Искоренување (Eradication) - целосно отстранување на една болест и нејзиниот причинител во светски рамки, со што контролните механизми повеќе не се потребни; пр. искоренување на мали сипаници.

Искористеност (Efficiency) - добивка односно резултат на единица потрошени ресурси во некоја интервенција.

Искористеност на болница (Hospital Utilization) - користење услуги на болнички легла, мерено по број примени пациенти на 1000 жители и денови неѓа на 1000 жители. Просечниот престој се пресметува кога вкупниот број денови ќе се подели со бројот пациенти кои биле испишани од болница во дадениот период. Стапка на зафатеност претставува просечен процент користени легла во одреден временски период.

Искористеност на потрошените средства (Cost Utility) - економска анализа на квалитетот на добиените резултати во однос на нето трошоците.

Испис, болнички (Discharge, Hospital) - завршување на континуи-

ран престој (повеќе од едно деноноќие) во болница, со исклучок на здрави новороденчиња.

Исход, резултат (Output) - непосреден резултат од професионална или институционална активност или продуктивност, најчесто изразена како единици од некоја услуга, на пр. пациент денови, амбулантски посети, број на изведени лабораториски тестови или број имунизирани деца.

Јавно администрирање (Public Administration) - реализирање програма од областа на здравството од страна на владина агенција.

Јавни (локални) здравствени работници (Community Health Workers, CHW) - немедицински лица, одбрани во заедницата и обучени да даваат општа или специфична примарна заштита, заради подобрување на здравствената услуженост на население кое е недоволно покриено со здравствени служби.

Јавен сектор (Public Sector) - делот од економијата на една земја кој влегува во опсегот на сојузната, државната или локалната влада или јавните корпорации.

Капитални инвестиции/трошоци (Capital Investment/Costs) - издатоци за земјиште, објекти и опрема со трајност повеќе од 1 година.

Капитуација/главарина (Capitation) - метод на исплата за одредени здравствени услуги по поединец регистриран како корисник на услуги за одреден временски

период. Висината на капитацијата се прилагодува по различни фактори, како што се возрасно или полово-специфичен морталитет, кои ги изразуваат различните здравствени потреби на населението.

Карантин (Quarantine) - ограничување на активностите на здрави луѓе и животни кои биле изложени на заразна болест во текот на нејзината пренослива фаза, заради спречување на нејзиното ширење во текот на заразната фаза.

Кардиоваскуларно заболување (Cardiovascular Disease) - една или сите болести на срцевиот мускул и циркулаторниот систем, како што се коронарна срцева болест, цереброваскуларни повреди, реуматозна срцева болест, конгенитална срцева болест и други.

Карциноген (Carcinogen) - материја која предизвикува малигно заболување (рак).

Карциногенеза (Carcinogenesis) - процес на започнување промени во клетка која се трансформира во малигна и доведува до неконтролиран клеточен раст кој, пак може да предизвика сериозни клинички ефекти во ширењето на малигните клетки и туморите.

Категориска услуга (Categorical Service) - услужна програма финансирана и наменета за посебна категорија здравствени проблеми, услуги или ризични групи.

Квалитет-зависни години живот, КЗГЖ (Quality-adjusted Life

Years, QALYs) - единица мерка за квалитативно и квантитативно одредување на живот стекнат поради услугите на здравствениот систем. Мерка за очекувана должина на животниот век како резултат на промените во квалитетот на живот, мерено по два или повеќе здравствени аспекти, како на пример болка, инвалидитет, тага или онеспособеност за самогрижа и извршување општествено корисни активности, како водење домаќинство или платено вработување.

Клинички упатства (Clinical Guidelines) - стандарди од искуствена практика, засновани на мета-анализа на мултидисциплинарни професионални тела со разбирлив преглед и ригорозна анализа на релевантни научни информативни и технички прегледи. На здравствениот работник и менаџерот му даваат професионално прифатливи критериуми за превентивно и терапевтско справување со состојбите од клиничко, епидемиолошко и економско значење.

Коагулација (Coagulation) - метод за прочистување на водата со додавање некој материјал, на чија површина суспендираните честици се адсорбираат и потоа седиментираат на дното.

Колиформен тест (Coliform test) - стандардно бактериолошко испитување на исправноста на водата за пиење, со следење на *Escherichia coli* како индикатор на фекално загадување.

Консумирање храна (Food Consumption) - претставува реална

количина внесена храна, одредена според анкетирање на населението, наспроти Табелите на исхрана, кои зборуваат за снабденоста со храна.

Контакт (Contact) - лице или животно кое дошло во допир со заразено лице, животно, предмет или околина што може да доведе до пренесување на инфективниот агенс. *Директѝен конѝтакѝ* е начин на пренесување од заразено лице на незаштитен (подложен) домаќин. *Примарен конѝтакѝ* е лицето кое било во допир со заболено лице; *секундарен конѝтакѝ* е лицето кое било во контакт со примарниот контакт но не и со заболено лице. И примарниот и секундарниот контакт се индиректни контакти.

Контаминација, загадување (Contamination) - присуство на токсини или инфективни агенси во храната, водата, воздухот или на предметите, кои се преносливи на подложни домаќини.

Контрацепција (Contraception) - превенција од забременување преку еден од следниве методи: хормонска терапија (таблети, инјекции или поткожни импланти), интраутерини направи, бариери (кондом, дијафрагма) хемиски средства (спермициди) и "природни" методи (следење менструален циклус и надворешна ејакулација).

Корисничка тарифа/партиципација (User Fees) - наплата за медицинска или друга здравствена услуга при добивање на таа услуга, која не е покриена со здравственото осигурување.

Кохорт студии (Cohort Studies) - долгогодишни студии на големи популациски групи кои на почетокот на студијата не биле заболени од некоја болест, но кои се изложени на фактори за кои се смета дека ја предизвикуваат таа болест.

Латентен период (Latency Period) - период од првичната изложеност на некој причинител на хронично заболување до појавата на тоа заболување (пр. изложеност на азбест и мезотелиома).

Лекар (Physician) - медицинско лице кое дипломирало на признато и акредитирано училиште и е овластено од државата да врши здравствена дејност; кое е предмет на професионални стандарди и дисциплина, поставени од страна на државата преку институција која ја надгледува медицинската професионална практика.

Лекар по општа пракса (General Practitioner, GP) - лекар од примарна здравствена заштита обучен да дава континуирана грижа на семејство или поединец. Терминот понекогаш се употребува како синоним на семеен лекар.

Лекарски контакт (Physician Contact) - медицинска посета или советување со лекар, лично или по телефон, со цел за некакво испитување, поставување дијагноза, лекување или советување.

Лекарски фонд или средства со кои располага лекарот (Fund Holding) - финансирање на лекарите по општа пракса по глава жител, не само за нивните услуги,

туку и за болничките и специјалистички услуги за нивните регистрирани пациенти, како експериментална програма во британскиот национален здравствен систем од 1991 година.

Лекување/контрола на случај (Case Management) - организирана грижа за помош на клиентот/пациентот да ги добие потребните услуги, поставување приоритет на овие услуги и помагање во интеграцијата на овие услуги во следење на прогресот.

Локална медицина (Community Medicine) - студија за болести и здравствена состојба на население во одредена заедница или дефинирана група, со цел да се идентификуваат потребите на населението, да се одредат начините на кои овие потреби ќе бидат задоволени и да се проценат ефикасноста на услугите во задоволувањето на потребите.

Локално-ориентирана примарна здравствена заштита, ЛОПЗ (Community-oriented Primary Health Care, COPC) - збир епидемиолошки анализи на здравствените потреби на населението во заедницата или дијагноза на заедницата, со примарна заштита на поединецот во истата.

Локални здравствени власти (Local Health Authority) - општинска управа, најчесто одговорна за хигиена, обезбедување исправна вода за пиење, канализација, собирање и депонирање цврст отпад, урбанизација, зонирање, контрола на штетници и животни, и инспекција на фирмите,

фабриките и производството на храна.

Лоша/несоодветна исхрана (Malnutrition) - патолошка состојба која е резултат на релативен или апсолутен недостаток или вишок на една или повеќе состојки во исхраната, која се открива преку нејзината клиничка манифестација, преку историја на исхраната, или преку биохемиски и физиолошки тестови.

Лоша/несоодветна практика (Malpractice) - третман на пациенти под прифатливите стандарди или злоупотреба на ранливоста на пациентот за добивање финансиски или сексуални услуги, што подлежи на професионално-дисциплинска и/или кривична одговорност.

Макрохранливи материи, макро-нутриенти (Macronutrients) - состојки на храната кои на телото му се потребни во големи количества, како што се протеини, јагленохидрати и масти.

Медијана/средна вредност (Median) - распределба на одреден број мерења над и под централната "медијана" (средна вредност) која е мерка на централната тенденција.

Медикејд (Medicaid) - национална програма за здравствено осигурување во САД за граѓани со ниски примања (и сиромашни), основана во 1965 година како Одредба XIX од Законот за социјална заштита. Спроведувањето и покривањето на трошоците на оваа програма се обврска на федералната и државните влади. Администрацијата за

финансирање на здравствената заштита (АФЗЗ) спроведува програма на федерално ниво, и која во 1999 година обезбедила заштита за 36 милиони лица.

Медикер (Medicare) - национална програма за здравствено осигурување во САД за постари лица, инвалиди и пациенти со терминална бубрежна болест, основана во 1965 година како Одредба XVIII од Законот за социјална заштита од 1935 година. Спроведувањето на оваа програма се врши на федерално ниво, преку Администрацијата за финансирање на здравствената заштита (АФЗЗ), која во 1999 година обезбедила заштита за 39 милиони лица.

Медицина на трудот (Occupational Health) - медицинска специјалност и гранка од јавното здравство која се занимава со сите фактори и услови на работното место, како што се изложеност на повреди, заразни, токсични, карциногени и тератогени материји или штетни влијанија, како што е бучавата, и нивните ефекти врз здравјето.

Медицинска ревизија (Medical Audit) - процедура на евалуација на медицинските услуги, во која одредени податоци и графички прегледи се анализираат за да се потврди медицинската работа како дел од потврдата на квалитетот, во споредба со други институции.

Медицинска технологија (Medical Technology) - применета медицинска наука и технички развој, а не едноставно машини кои се

употребуваат во медицината. Терминот се користи и за нискотехнолошки, нескапи интервенции (пр. ОРТ и лекови) и за високотехнолошки или скапи и компликувани процедури и опрема (пр. МРИ).

Меѓународна класификација на болести, МКБ (International Classification of Disease, ICD) - класификација и коден систем на причините за болест и смрт, која се ревидира приближно секои 10 години. МКБ-10 е одобрена во 1993 година. МКБ е важен документ за стандардизација на трендовите на виталната статистика, регистрацијата на болести и болнички морбидитет во временски рамки, и за споредување на регионалните, националните и меѓународните трендови.

Меѓусекторска соработка (Intersectoral Cooperation) - здружена активност на различни владини и невладини организации за подобрување на здравјето.

Ментална ретардација/инвалидитет (Mental Retardation/Handicapped) - запрен или нецелосен развој на мозокот.

Мерка за исходот (Outcome Measures) - морбидитет, морталитет, инвалидитет и физиолошки индикатори на факторите на здравствен ризик се цели на програмите за превенција или лекување.

Мета-анализа (Meta-analysis) - систематска квантитативна метода на комбинирање резултати од повеќе студии со цел да се

добие најсодржаен одговор на одредено прашање. Процената со два или повеќе методи може да го подобри резултатот и можноста за согледување на отклонувањата и на други ефекти.

Микрохранливи состојки/микроеlementи (Micronutrient) - хранливи состојки кои се потребни во мали количества (витамини и минерали), но се неопходни за оптимален раст, развој и здравје.

Морбидитет (Morbidity) - болест.

Морталитет (Mortality) - смрт.

Морталитет на доенчиња (Infant Mortality Rate, IMR) - број смртни случаи на бебиња до едногодишна возраст на 1000 новородени. Поточно, МД претставува веројатност на умирање од раѓањето до едногодишна возраст.

Морталитет кај деца (Child Mortality Rate) - веројатност за смртност од раѓање до 5-годишна возраст, изразено на 1000 живородени деца. Се користи и терминот *морталиитет под 5 годишна возраст*.

Морталитет на новороденчиња (Neonatal Mortality Rate) - број смртни случаи на новороденчиња под 28-дневна возраст на 1000 живородени.

Морталитет во мајчинство (Maternal Mortality Rate) - годишен број смртни случаи на жени од причини поврзани со бременоста, во текот на бременоста и до 42 дена по завршувањето на бременоста, изразено на 100.000 живородени.

Морталитет под 5-годишна возраст (Under-Five Mortality Rate)

- веројатност на умирање од раѓање до 5-годишна возраст на 1000 живородени.

Набљудуван настан (Sentinel Event)

- здравствена состојба или настан кој дава увид во промената на здравственото ниво на населението и кој е одреден преку податоците за морбидитет, морталитет или ниво на користење на здравствените услуги.

Набљудуван центар (Sentinel Center)

- репрезентативно место или установа, каде од набљудуваните случаи или опслужуваното население може да се утврдат индекси кои имаат значење за јавното здравство.

Набљудување на болест (Surveillance of Disease)

- постојано следење на сите аспекти на појавата и ширењето на една болест, со цел да се одредат методите за контрола, пр. заразни заболувања, рак, вродени недостатоци.

Намалување/опаѓање (Abatement)

- процес на намалување, прекинување или отстранување на присуството на вектор на некоја болест или загадувач.

Намалување на трошоците (Cost Containment)

- намалување на стапката на пораст на трошоците за здравствена заштита, во однос на стапката на пораст на економскиот индикатор на развој, како на пр. БНП по жител.

Наплата-за-услуга (Fee-for-Service)

- наплата за секоја добиена здравствена услуга, како на пример испитување, консултација или дијагностички тест.

Национален акционен план (National Plan of Action) - кога ќе се оформи национална здравствена стратегија, се скицира национален акционен план и во него се вклучени чекори и програми потребни за остварување на специфичните цели.

Национален здравствен сервис, НЗС (National Health Service, NHS) - даночно-финансирана национална програма за бесплатни здравствени услуги за сите, односно болничко и амбулантско лекување и јавно-здравствена заштита преку јавни институции, прв пат воведена во Велика Британија во 1948 година, а подоцна преземена и од многу други земји.

Национална анкета на здравјето и исхраната (National Health and Nutrition Examination Survey, NHANES) - прв пат изведено од страна на Националниот центар за здравствена статистика во 1971 година, ова истражување ги следи индикаторите на здравје и исхрана на граѓаните на САД, преку прашалници, податоци за внесот на храна, биохемиски тестови (пр. олово), физички тестови (пр. крвен притисок, гојазност). Податоците од анкетата за периодот 1988-1991 и 1991-1994 година се достапни на ЦД-РОМ и во форма на написи објавени во стручни списанија.

Национални здравствени трошоци (National Health Expenditures) - паричната сума потрошена за сите видови здравствени услуги, потрошен материјал, истражувања и изграба во областа на

здравството во текот на една календарска година, комбинирани од повеќе извори. Ова вбројува партиципација, приватно здравствено осигурување и владини програми: издатоците се поделени по видот на услуга, на пр. болничко лекување, домашна посета (патронажа), лекарски услуги, стоматолошки услуги, домашна нега и лекови.

Национално здравствено осигурување, НЗО (National Health Insurance, NHI) - задолжително здравствено осигурување кое го обезбедува или регулира државата и кое вклучува универзална здравствена заштита, широк спектар услуги и јавно администрање.

Невладина организација, НВО (Nongovernmental Organization, NGO) - организација во здравствената област управувана од приватна непрофитна организација.

Неделен извештај на морбидитет и морталитет (Morbidity and Mortality Weekly Report, MMWR) - неделна публикација на Центарот за контрола и превенција на болести во Атланта, каде се објавуваат епидемиолошки податоци заедно со извештаи за некои заразни и незаразни болести од епидемиолошко значење.

Негативни ефекти од болест (Burden of Disease, BOD) - определување на влијанието на една болест врз населението, мерено преку бројот смртни случаи; влијанието на предвремената смрт и инвалидитетот врз насе-

лението се сметаат со посебни единици мерки (види *КЗГЖ* и *ИЗГЖ*).

Нееднаквост (Inequity) - нарушена рамнотежа во распределување на ресурсите или достапноста на услугите меѓу различни групи од населението, без оглед дали разликите потекнуваат од местото на живеење или од различната етничка и социоекономска припадност на групите.

Непредвидени ефекти/трошоци (Externalities) - прелевање на добивка или загуба од едно лице на друго, на пр. групна имуност.

Неразвиеност, заостанување (Stunting) - умерено или сериозно заостанување во растењето, под минус две стандардни девијации од просечната висина за таа возраст на меѓународно стандардна популација.

Несакан настан (Adverse Event) - било која болест или повреда која се јавува како резултат на медицинска практика, а која доведува до прерана смрт или непотребен морбидитет.

Несакана реакција (Adverse Reaction) - непожелно или несакано дејство како последица на превентивна, дијагностичка или терапевтска процедура. Во случај на потреба, регистарот на несакани дејства има механизам за откривање медицински или законски (судски) значајни несакани дејства.

Несоодветно ниска телесна тежина (Underweight) - умерена, под минус две стандардни девијации од средната телесна тежина на референтното население; *сери-*

озна, под минус три стандардни девијации од средната телесна тежина на референтното население.

Нивоа на заштита (Levels of Care)

- терминот се однесува на примарна, секундарна и терциерна здравствена заштита, кои се дефинирани како амбулантска, основна болничка и специјализирано-болничка заштита, соодветно.

Нормална (“Гаусова”) дистрибуција или “своновидна крива” (Normal (“Gaussian”) Distribution or “Bell Curve”)

- континуиран симетричен графички приказ на согледувања, кој има изглед на своновидна крива со двата краја во бесконечност, и чија аритметичка средина и модалитет се идентични. Формата на своното се одредува со помош на средната вредност и стандардната девијација.

Норми (Norms) - употреба на очекувани стандарди или структури за установи, кадар, работа и однесување, како метод за здравствено планирање.

Носител (Carrier) - човек или животно кое во себе носи специфичен инфективен агенс без да покажува знаци на болеста и кое служи како извор на инфекција или контаминација на храната, водата и други материи. Носителот може да биде во невидлива (субклиничка) фаза, или во инкубационен, клинички или реконвалесцентен период на болеста, но и натаму инфективен за другите, директно или индиректно.

Нулта хипотеза (Null Hypothesis)

- хипотеза која вели дека две популации меѓусебно статистички не се разликуваат и дека секоја забележана разлика е настаната по случајност. Хипотезата се тестира статистички за да се утврди колкави се разликите и дали тие ќе може да се објаснат со факторите на случајност, за да може да се земат како “статистички незначајни”.

Одговорност (Accountability)

- степен на одговорност за активности во сферата на здравствената заштита, за кои здравствениот работник, организација или јавно-здравствениот систем може да биде повикан на административна, професионална, морална и кривична одговорност.

Одложен морталитет (Delayed Mortality)

- се однесува на смрт настаната по акутна фаза на некоја болест, како на пример, зголемена смртност кај деца во епидемија на сипаници.

Одложено лекување (Respite Care)

- привремено лекување на хронично болно или инвалидизирано лице, кое престојува дома и е зависно од постојана и непрекината грижата на членови на семејството или пријатели.

Оперативни трошоци (Operating Costs)

- годишни трошоци за работа на едно претпријатие или услужна компанија, кои варираат во зависност од големината на претпријатието. Фиксни трошоци се оперативни трошоци неменливи во однос на големината.

Операционо истражување (Operations Research)

- набљудувачка и експериментална студија со која се испитуваат функционалните делови на еден систем, пр. здравствени услуги, со цел да се утврдат начините за негово подобрување.

Општа болница (General Hospital)

- болница во која се обезбедуваат услуги на дијагностика и лекување на пациенти во различни медицински хируршки и нехируршки оддели.

Општествено-класна класификација (Social Class Classification)

- систем на класификација на населението со цел да се покаже социоекономската структура на општеството, а која може да се користи и во епидемиолошки испитувања. Во Британија, Општата класификација на професии се користи во посмртниците и служи за проучување на здравствените трендови кај секоја општествена класа, дури и во здравствен систем со универзален пристап.

Општествен трошок (Social Cost)

- трошок за некоја активност или болест што го сноси општеството, наспроти трошокот што го сноси организацијата што ја презела таа активност.

Орални рехидрациски соли/терапија, OPC/T (Oral Rehydration Salts/Therapy, ORS/T)

- комбинација на соли и шеќер која се користи за надоместување загубени електролити кај дијарејни заболувања. OPT растворите содржат натриум хлорид, калиум хидроген карбонат и глукоза.

Организација за економска соработка и развој (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) - организација составена од повеќе развиени и индустријализирани земји, која има за цел да ја промовира трговијата и социоекономската соработка меѓу нејзините членки, но и меѓу земјите на меѓународно ниво. Членки на оваа организација се: Австралија, Австрија, Белгија, Велика Британија, Германија, Грција, Данска, Ирска, Исланд, Италија, Јапонија, Јужна Кореа, Канада, Луксембург, Нов Зеланд, Норвешка, Полска, Португалија, САД, Турција, Унгарија, Финска, Франција, Холандија, Чешка, Швајцарија, Шведска и Шпанија.

Организација за душевно здравје (Mental Health Organization) - административно диференцирана приватна или јавна агенција, институција или оддел чија примарна задача е обезбедување директни душевно-здравствени услуги на душевно болни или емотивно нестабилни лица.

Организација на префериран провајдер, ОПП (Preferred Provider Organization, PPO) - асоцијација или организација на здравствени работници и болници кои имаат договор со организациите за контролирана грижа да обезбедуваат услуги за претплатените корисници по системот на наплата-за-услуга.

Организации на контролирана грижа (Managed Care Organizations) - план за здравствено осигурување кој обезбедува или

се договара за широк спектар здравствени услуги за претплатеното население.

Организации за одржување на здравјето, ООЗ (Health Maintenance Organization, НМО) - претплатнички здравствен план на широк спектар здравствени услуги на членовите на организацијата преку точно определени здравствени работници. Членовите плаќаат фиксна месечна сума за здравствени услуги. ООЗ покрива широк спектар услуги за лекување и одржување на здравјето, преку свои капацитети или придружни институции.

Организации за ревизија на професионалните стандарди (Professional Standards Review Organizations, PSROs) - организации кои се занимаваат со ревизија на стандардите, следење на нивното спроведување и подобрување во медицинската и болничката практика, како и во спречување на зголемувањето на трошоците.

Пакет услуги (Basket of Services) - дефиниран комплет јавно-здравствени и клинички услуги кои се вклучени во националното или друго здравствено осигурување или програма, и обично подразбира превентивна здравствена заштита, медицински и дијагностички услуги, болничко и домашно лекување, и евентуално препишани лекови, но најчесто не вклучува душевно-здравствена и забоздравствена заштита.

Палијативно лекување (Palliative Care) - симптоматска терапија и поддршка на терминален (неизлечиво болен) пациент и членовите на неговото семејство.

Панамериканска здравствена организација (Pan American Health Organization, PAHO) - регионална канцеларија на СЗО за Јужна и Северна Америка, сместена во Вашингтон.

Паразит (Parasite) - животински или растителен организам кој живее на или во друг организам и се исхранува преку него. *Задолжителни паразити* се оние кои не можат да живеат надвор од домаќинот, додека *факултативни паразити* се оние кои можат да водат независен непаразитски живот.

Партиципација/плаќање од џеб (Out-of-pocket Payments) - потрошени парични средства од страна на корисникот на здравствени услуги, за услуги кои не се опфатени со неговото или со националното здравствено осигурување; или плаќања, легални или нелегални, на здравствени работници за услуги кои се овластени да ги изведуваат.

Пастеризација (Pasteurization) - процес на делумна стерилизација на една материја со нејзино загревање на одредена температура за временски период потребен да се уништат патогените организми, но без да настанат поголеми хемиски промени на материјата.

Патоген (Pathogen) - организам, токсин или друг агенс кој има способност да предизвика бо-

лест кај човек, животно или растение.

Патогеност (Pathogenicity) - капацитет на инфективен, токсичен, карциноген или тератоген агенс да предизвика болест кај изложен и подложен (чувствителен) организам.

Пер дием/на ден (Per Diem) - метод на враќање средства за направени болнички трошоци, денови грижа за хоспитализиран пациент, најчесто врз основа на просечните дневни, а не на реалните трошоци направени за лекување на секој индивидуален случај.

Перинатален морталитет (Perinatal Mortality Rate) - број интраутерини смртни случаи во доцен фетален развој на повеќе од 28 недели и смртни случаи на бебиња до 7-дневна старост, на 1000 живородени.

Пирамида на население (Population Pyramid) - графички приказ на старосната и половата структура на населението. Се изработува со пресметување процентуална застапеност по возраст и пол.

Планиран програмско-буџетски систем (Planning Program Budget System, PPBS) - систем на финансирање според кој распределбата на средства започнува со нова програма за секоја година, наспроти автоматското обновување на буџетот од претходната година.

Планирање (Planning) - континуиран процес на поставување приоритети, дијагностицирање на проблемите, дефинирање цели и

стратегии, и следење на прогресот или неуспехот во постигнување на одбраните цели, дополнителните насоки за делување и распределба на ресурсите.

Плаќач (Payer) - организација одговорна за подмирување на здравствените трошоци, наведени во претплатничкиот здравствен план.

Побарувачка на здравствени услуги (Demand for Health Services) - желба, спремност и/или можност да се бара, користи и плати здравствена услуга. *Искажаната побарувачка* го опишува реалното користење, додека *потенцијалната побарувачка* ги изразува потребите.

Повратни средства (Reimbursement) - метод за исплата на лекар или друг здравствен работник, односно нивниот личен доход, наплата-за-услуга и капитација, или сите заедно.

Повторливи трошоци (Recurrent Costs) - трошоци кои се повторуваат во работата на едно претпријатие, како на пр. лични доходи, потрошен материјал; познати и како оперативни трошоци.

Подложен (Susceptible) - лице со недоволна отпорност кон одреден патолошки агенс или изложеност на фактор на ризик со реални шанси истото да заболи од болеста, ако и кога ќе биде изложено на тој агенс.

Покриеност (Coverage) - мерка за степенот до кој обезбедените услуги ја покриваат потенцијалната потреба од овие услуги во

заедницата. Се изразува како пропорција во која броител е бројот обезбедени услуги, а именител - бројот институции каде соодветните услуги би требало да се обезбедат според прифатени стандарди.

Попис (Census) - национално евидентирање на популацијата при кое се запишуваат сите лица и домови, со детални карактеристики: пол, возраст и дата на раѓање, занимање, националност, брачен статус, приход, сродство со носителот на домаќинството и други дополнителни податоци, како што се степен на образование и специфични здравствени состојби, на пр. траен инвалидитет.

Поранешни социјалистички економи (Formerly Socialist Economies, FSE) - републиките на поранешниот Советски сојуз и поранешните социјалистички земји во Источна и Централна Европа.

Посмртница (Death Certificate) - според законот, секоја смрт мора да биде евидентирана со посмртница, издадена од овластен здравствен работник кој има дозвола за тоа. Посмртницата вклучува идентификација на пациентот и причина за смртта, негова возраст, пол, датум на раѓање, датум на смртта и место на живеење. Непосредната причина за смрт се внесува во првиот ред, по што се внесуваат факторите кои придонеле за истата. На крајот се внесува посредната причина за смрт (види *причина за смрт*).

Пост-неонатален морталитет (Post-Neonatal Mortality Rate) - број смртни случаи кај новороденчиња меѓу 28-дневна и 365-дневна возраст на 1000 живородени деца.

Потврда на квалитетот, ПК (Quality Assurance, QA) - преземање мерки за обезбедување и подобрување на услугата во здравствена установа или систем.

Потребни (Needs) - процена на проблемите од страна на експерт (нормативни), од страна на поединец (почувствувани), во споредба со други индивидуалци или групи (споредбени), и преземање нешто во врска со истите (искажани).

Потхранетост (Undernutrition) - состојба која се јавува како резултат на несоодветно примање храна и микрохранливи материји. Несоодветното количество енергија доведува до намалена телесна тежина како типично видлива манифестација, но кај деца може да се манифестира и како заостанат раст (низок-раст-за-тежината) или неразвиеност (мала-тежина-за-раст). Несоодветното примање микрохранливи материји резултира во бројни дефициентни состојби кои имаат и општествено значење, како на пример болести на недостаток на јод.

Практика на претплатнички групи (Prepaid Group Practices, PGP) - групна медицинска заштита со претплата, и доброволен избор на претплатниците; прекурсор на организациите за одржување на здравјето.

Превенција (Prevention) - активност или природ кои придонесуваат за избегнување или намалување на појавата и заболувањето од некоја болест (примарна превенција), спречување на влошувањето или компликациите кај појавена болест или состојба (секундарна превенција), или обезбедување максимален степен на заздравување (терциерна превенција).

Превенција во епидемија (Containment) - збир координирани напори за воспоставување локална или регионална контрола и превенција на преносот и повторното внесување на предизвикувачот на заразно заболување за време на епидемија.

Предвремен морталитет (Premature Mortality) - смрт од некои или сите причини, и години загубен живот кај тие смртни случаи кои се јавиле пред остварување на претпоставениот животен век, дефинирани како среден животен век кај популација со низок морталитет; овој параметар го користи Светската банка во комбинација со проценките на инвалидитет во пресметување на вкупните негативни ефекти од болеста.

Премии (Premiums) - средства што корисникот на здравствени услуги ги плаќа за здравствено осигурување.

Пренесување/трансмисија (Transmission) - било кој начин на ширење на инфективен агенс од било кој извор или резервоар на подложен домаќин. *Директно пренесување* се однесува на

контакт, односно допир, увод, сексуален однос или распрскани капки, на пример од кивање, кашлање или плукање. *Инди-ректно пренесување* е медиум-посредуван контакт со заразени неживи предмети, како на пр. постела, шамивчиња, инструменти, вода, храна, млеко, крв или плунка. *Преносител-посредувано пренесување* е застапено кај болести пренесувани преку инсект во кој инфективниот агенс може и не мора да се размножува. *Воздух-посредувано пренесување* е пренесување микробни честички во вид на аеросоли, преку воздухот (на растојание поголемо од 1 метар).

Прехранетост (Overnutrition) - состојба на лоша ухранетост поради калоричен внес поголем од потребите за раст, развој и одржување на организмот.

Прецизност (Accuracy) - степен до кој одредено мерење или процена заснована на мерења ја претставува вистинската вредност на она што се мери, и која може да се потврди со повторување на мерењата.

Приватна доброволна организација (Private Voluntary Organization, PVO) - невладина организација со статус на непрофитна институција, е овластена да се занимава со здравствена дејност, да поседува основни средства и имоти, и да најмува персонал за обезбедување услуги.

Приватна практика (Private Practice) - лекар или друг здравствен работник кој работи самостојно

или во партнерство и обезбедува услуги на пациенти спремни да платат за добиените услуги, или на основа на договор со здравствен фонд или осигурителна компанија која ќе ги подмири трошоците на корисникот.

Приватно здравствено осигурување (Private Health Insurance) - здравствено осигурување кое го обезбедува невладина институција за поединци или групи претплатници, на непрофитна или профитна основа, во зависност од регулативата на државното осигурување и здравствената законска регулатива.

Придржување (Compliance) - степен до кој пациент или целна група се придржува на здравствените препораки, специјално осмислени за лекување или превенција на некоја болест.

Придружна променлива (Confounding variable/Confounder) - фактор или променлива која потенцијално може да предизвика или спречи некоја состојба или болест (преку *зависно-променливата*), и мора да се земе предвид за да не доведе до попречување во донесување заклучок за влијанието на *независно-променливата*, или хипотетичката причина на болеста која се истражува.

Прием, болница (Admission, Hospital) - влез во болничка установа заради лекување за период подолг од 24 часа.

Пријателски здруженија (Friendly Societies) - асоцијации на взаемна корист или здравствени фон-

дови, кои обезбедувале здравствена заштита и други социјални услуги на членови на трговски здруженија, професионални групи, унии и заедници од 17-от до 19-от век во Британија; во 1911 година Законот за национално здравствено осигурување ги признава како легитимни здруженија.

Примарна здравствена заштита, ПЗЗ (Primary Health Care, PHC)

- исто како и примарната медицинска заштита, вклучува основна заштита при првостепен контакт со здравствениот систем. СЗО во Алмаатанската декларација ја дефинира ПЗЗ како збир на широк спектар активности во областите на здравствена едукација, превенција и лекување на честите болести, правилна исхрана, исправна вода за пиење и здрава животна средина, здравје за мајки и деца, контрола на заразните заболувања и имунизација, како и обезбедување лекови.

Природен прираст (Growth Rate)

- годишна стапка на зголемување на бројноста на населението (збир на вкупен број живородени и нето миграции намален за вкупниот број умрени), изразено како процент од вкупното население во истата година.

Природна историја на болеста (Natural History of Disease)

- тек на болеста од појавување до исчезнување. Многу болести имаат добро дефинирани фази кои ја карактеризираат историјата на таа болест.

Пристап на ризик (Risk Approach)

- планирање услуги и интервенции, врз основа на групите во населението со најголем ризик, опишано како “по нешто за сите, а најмногу за оние на кои им е потребно - сразмерно со таа потреба”.

Присуство при породување (Births Attended)

- процент на породувања на кои присуствувале лекари, сестри, акушерки, обучен кадар за примарна здравствена заштита или традиционални бабици.

Причина за смрт (Cause of Death)

- причините за смрт вклучуваат болести, состојби или повреди кои резултирале во или придонеле за смртта, како и настани и насилството кои довеле до тие повреди. *Непосредна причина за смрт*, која се наведува во посмртницата, е болеста или повредата која е одговорна за иницирање на низата настани што довеле до смрт, или условите поради кои настанала фаталната повреда. Причините за смрт се класифицирани во Меѓународната класификација на болести (моментно МКБ-10).

Провајдер, обезбедувач (Provider)

- општ поим за установи за здравствена заштита и здравствени работници кои обезбедуваат дијагностички, терапевтски или други услуги за пациенти.

Програми на заедницата (Community-Based Programs)

- програми или услуги наменети за население на една област, или дефинирана популација со заеднички норми, вредности и организа-

ција. Здравствените услуги во заедницата најчесто се однесуваат на услуги кон лица во нивните домови или на други места во заедницата, како на пример амбуланти, и сл.

Променливи (Variables) - променлива е карактеристика, појава или настан кој може да има различни вредности. *Независно-променлива* е фактор за кој постои сомневање дека е во причинско-последична врска со резултатот на појавата која се следи. *Придружна променлива* е паралелен фактор кој може да предизвика или да спречи некој исход, и која ако не се прилагоди, може да го намали потенцијалот за откривање на врските меѓу независно и зависно променливите.

Просечен период на престој (Average Length of Stay, ALS) - вкупен број пациент денови собрани на денот на испис, бројќи го денот на прием но не и денот на испис, во текот на периодот за кој се известува, поделени со вкупниот број пациенти што ја напуштиле институцијата во тој период.

Процедура (Procedure) - хируршко или нехируршко специјално лекување, наредено од лекарот и запишано во медицинското досие на пациентот испишан од болница за краток престој, вклучувајќи медицински (пр. хемотерапија), хируршки или други специјални постапки (пр. радиотерапија кај болни од рак).

Процедура за брза проценка (Rapid Assessment Procedure) - примена на општи антрополошки техники за проучување здравствени прашања, врз основа на интервјуирање во процесот на донесување одлуки.

Процена на потребите (Needs Assessment) - организиран обид за собирање информации заради осознавање на здравствените потреби на поединецот или заедницата, вклучувајќи ги и барањата и потребите од здравствена заштита.

Процена на технологијата (Technology Assessment) - мерење на исплатливоста и корисноста од употребата на постојните и новите методи во превенција и лекување.

Проширена програма за имунизација, ППИ (Expanded Programme of Immunization, EPI) - програма за имунизација во рамките на програмата *Здравје за сите* на СЗО и УНИЦЕФ, која вклучува вакцинација против дифтерија, тетанус, пертусис, полиомиелит, сипаници и туберкулоза.

Проширена програма за имунизација плус, ППИплус (Expanded Programme of Immunization Plus, EPIplus) - ППИ проширена со вакцинација против хепатит Б, жолта треска, како и дополнување на исхраната со витамин А и јод.

Работна задача, обем на работа (Terms of Reference) - дефинирање цели и задачи на работна група или комитет основан за некое истражување, ревизија или разработка на една задача

поставена од страна на некоја организација.

Развиени и земји во развој (Developed and Developing Countries) - според Светската банка, развојот на една земја се дефинира преку БНП по жител. Во 1998 година, земјите кои имале БНП за 1995 година помал или еднаков на 765 УСД, се сметаат за земји со ниско-приходна економија или најнеразвиени земји. Оние со БНП меѓу 765-3.035 УСД односно 3.035-9.386 УСД се земји во развој со понизок односно повисок приход. Земјите со БНП над 9.386 УСД се сметаат за развиени земји (земји со високо-приходна економија).

Развојни индикатори (Development Indicators) - мерки за проценка на здравствениот, образовниот и општествениот прогрес на една земја, кои се одредуваат заради споредба со други земји.

Раководење според целите (Management by Objective, MBO) - концепт на раководење кој ги идентификува целите, планирањето, кадарот, обуката и потребниот буџет за постигнување на крајните и меѓуфазните цели.

Распределба на ресурси (Allocation of Resources) - распределување финансиски средства, кадар и потрошен материјал на различни категории здравствени услуги, на национално, регионално или локално ниво или на ниво на организација која се занимава со здравствена дејност.

Распространетост/достапност на контрацептиви (Contraceptive Prevalence) - процент мажени

жени на возраст од 15 до 49 години кои користат контрацептивни средства.

Регионални здравствени власти (District Health Authority, DHA) - термин кој означува здравствени услуги под управа на локалната власт и вклучува административна одговорност за одреден број услуги и целосна одговорност за здравјето на населението во регионот; сноси одговорност пред повисоките владини институции.

Регионални болници (Regional Hospitals) - болници лоцирани во регионални урбани центри кои обезбедуваат примарна болничка заштита за жителите на дел од градот или цел град, и секундарна заштита на жителите од градот и околните заедници, како и на регионот кој го опслужуваат.

Регулатива (Regulation) - владини стандарди, супервизија и одобреност за храна, лекови, медицинска опрема, здравствени установи, здравствено осигурување, економски дејности, ресторани, рекреативни центри и регулирање на сè друго што може да го загрози јавниот интерес во областа на здравјето и безбедноста.

Редовна (неопходна) храна (Staple Food) - храна која редовно се консумира во една популација, односно храна од која се задоволува значителен дел од енергетските потреби на организмот.

Резервоар (Reservoir) - природно живеалиште каде инфективни-

от агенс живее и се размножува, и од каде може да биде пренесен директно или индиректно на човечки домаќин.

Релативен ризик/сооднос на ризик, шанса за ризик (Relative Risk/Risk or Odds Ratio) - сооднос на заболени или умрени лица меѓу изложените, споредено со соодветна старосна/полова група во населението, која не била изложена.

Реструктурирање (Restructuring) - реформа на здравствените услуги која квантитативно ја менува рамнотежата на ресурси, кадар и програмски фокус од еден во друг сектор, пр. од болничко во амбулантско и домашно лекување.

Ресурси (Resources) - внес кој се употребува за производство или дистрибуција на производи и услуги; вклучува земјиште и градежни објекти, финансии, кадар и основни средства (опрема за дијагностика и лекување, а го вклучува и времето на пациентот).

Реформа (Reform) - процес на промени во организацијата, финансирањето, вкупните ресурси (болнички кревети, кадар) на здравствениот систем, распределбата на административната одговорност и финансиските средства.

Рехабилитација/закрепнување (Rehabilitation) - враќање во целосна физичка, душевна, општествена, професионална и економска корисност за која поединецот е способен по прет-

рпена инвалидизирачка болест, состојба или повреда.

Ризици од изложеност (Attributable Risk) - стапка на појава на болест или друга состојба кај лица изложени на одреден фактор на ризик, која се припишува на изложеноста, т.е. стапка на болест повисока од нормалната за одредена популациска група.

Ризично население/ризична група (Population at Risk) - карактеристична популациска група изложена на ризик поголем од просечниот кон една или сите болести, или население за кое е направена специфична програма.

Ризично однесување (Risk-Taking Behaviour) - тенденција кај луѓето да се впуштаат во нездраво или потенцијално штетно однесување, и покрај сознанието за постојните ризици.

Самозаштита (Self-care) - елемент на лична одговорност за здравјето и методи за подобрување на сопственото здравје надвор од професионалната мрежа на услуги.

Санитарно-хигиенска дејност (Sanitation) - збир активности насочени кон подобрување на физичката околина, со поставување и спроведување стандарди за квалитет на водата за пиење, собирање и третман на отпадните води, одложување на цврстиот отпад со максимално рециклирање, намалување на загадувањето на воздухот и заштита на животната средина.

Светска банка (World Bank) - Меѓународна банка за обнова и развој, Вашингтон. Оваа банка

е основана по Втората светска војна од страна на индустријализираните земји и стана клучен извор на кредити за развој на многу земји-членки на Обединетите нации.

Светска здравствена организација, СЗО (World Health Organization, WHO) - организација во рамките на ОН, основана во 1946 година, моментно претставена од 189 земји, која служи како меѓународен форум за соработка во здравството. СЗО има шест регионални канцеларии кои работат на процена на активностите за соработка и унапредување на здравјето во секој регион.

Светски самит за децата (World Summit of Children) - Светскиот самит за децата, одржан во 1990 година, беше посетен од претставници на 71 држава и потпишан од уште 71 челник, кои ги обврзаа своите држави да изработат национални планови за примарна здравствена заштита, планирање на семејството, обезбедување исправна вода за пиење, чиста животна средина, правилна исхрана и основно образование.

Светско здравствено собрание (World Health Assembly) - Годишна средба на СЗО која се одржува во Женева, и на која се дискутираат постојните здравствени проблеми во светот и се стимулираат земјите членки да го зголемат приоритетот и ресурсите за здравствена намена.

Сексуално пренослива болест, СПБ (Sexually Transmitted Dis-

ease, STD) - секоја болест која се пренесува со сексуален контакт.

Селективна примарна заштита (Selective Primary Care) - програми за превенција и лекување вообичаени состојби кои се фокусираат на проблемите што најчесто и најмногу го оштетуваат здравјето, а се со висок сооднос трошок/добивка.

Семеен лекар (Family Physician) - лекар по општа медицинска пракса кој се грижи за поединци или семејства во една заедница, во континуитет и со долгогодишно познавање на условите на семејството и неговиот медицинско-физиолошки профил. Активностите на семејниот лекар подразбираат лекување и превентива.

Семејно насилство (Family Violence) - физичка, сексуална или емотивна злоупотреба меѓу членови на едно семејство. Тука припаѓаат злоупотреба на брачниот другар, на децата и на постарите лица.

Семејство (Family) - група лица во крвни, посвојни, брачни или други соодветни врски, обично во заедничко живеалиште. Поширокото семејство е повеќегенерациско; јадреното (потесно) семејство е составено од една генерација сопруг-сопруга-деца, но може да биде составено и само од еден родител или партнери од ист пол.

Сеопфатна интегрирана интервенција за незаразни заболувања (Countrywide integrated non-communicable disease intervention,

CINDI) - програма на СЗО основана за подобрување на општо-то здравје во заедницата, преку превенција и контрола на факторите на ризик од хронични болести и повреди.

Сертификат на потреби (Certificate of Need, CON) - формална процедура во која здравствена установа што сака да инвестира во опрема, реновирање или проширување на капацитетите, мора да достави детален план и образложение за издржаноста на планот до државата или соодветната одговорна институција, за разгледување, модификација и одобрување, дури и во случај средствата за финансирање да се од невладини организации.

Систем на авансна наплата (Prospective Pricing System) - метод за наплата на здравствени услуги каде ратите за плаќање се однапред утврдени. Вклучува наплата за болнички услуги по дијагностички сродни групи (ДСГ), за медицинско лекување и компетитивна селекција на организации за контролирана грижа. Моментно, ова е стандардна процедура во САД, а се прифаќа нашироко и во други земји.

Систем на социјална поддршка/заштита (Social Support System) - систем на поддршка на ниво на поединец, семејство, пријателство или колегијалност, со кој му се олесува на поединецот да се справи со некоја стресна ситуација или прилагодување во животот. На национално ниво или на ниво на заедници, ова се

однесува на законски и други системи, кои обезбедуваат социјално и пензиско осигурување, или други програми (пр. донација во храна), со што се спречува паѓањето на стандардот на луѓето под некое минимално ниво.

Скрининг (Screening) - претпоставена идентификација на непознато заболување или нарушување со употреба на тестови, испитувања или други постапки за разграничување на привидно здравите лица кои веројатно имаат одредено заболување од оние кои го немаат. *Масовен скрининг* го опфаќа целото население. *Проишан скрининг* има за цел откривање во рана фаза на случаи кај привидно здрави лица во ризични групи, пр. скрининг на новороденчиња за вродени недостатоци. *Повеќефазен скрининг* претставува употреба на повеќе тестови кои се прават едновременно, пр. кај средовечни жени и мажи.

Следени состојби (Tracer Conditions) - Индикаторски услови или здравствени состојби кои лесно се дијагностицираат и се релативно чести, на чии последици се смета дека може да се влијае со механизмите на здравствена заштита, и кои рефлектираат широк спектар пациенти и здравствени прашања забележани во медицинската практика. Се користат во стручни прегледи, а познати се уште и под терминот набљудувани настани.

Слепа студија (Blind Study) - споредбена студија во која испиту-

вачот и/или испитаниците не знаат во која група се наоѓа испитуваниот субјект. Кога и испитувачот и испитаниците не знаат, тогаш се работи за “двојно-слепа”, а ако и статистичките аналитичари не знаат, тогаш може да се нарече “тројно-слепа” студија.

Случај за делување (Case-for-Action) - збир докази од клинички, епидемиолошки, општествен или економски аспект на здравствена или нарушена состојба кои оправдуваат некоја интервентна програма.

Соодветна технологија (Appropriate Technology) - интервенција, терапија, уред или услуга наменета за намалување на морбидитетот или морталитетот, за подобрување на здравствената состојба или на ефикасноста на користење на ресурсите во контекст на финансиската моќ на земјата.

Сооднос на болнички легла (Hospital Bed Ratio) - број болнички легла на 1000 жители.

Сооднос корист-трошок (Benefit-to-Cost Ratio) - вкупна корист од интервенција поделена со вкупните трошоци за состојбата и нејзините компликации, кога и двете вредности се намалени, на пр. нивна дневна вредност или сегашна вредност.

Сооднос лекар-население (Physician-to-Population Ratio) - покриеност на населението со лекарски персонал, заради споредба. Најчесто се изразува како број на жители на еден лекар, на пр. 400 жители на лекар.

Сооднос трошок/добивка (Cost-Benefit Ratio, CBR) - анализа на трошок-добивка, каде сите трошоци и добивки се претворени во парична форма и изразени како добиени американски долари на секој потрошен долар.

Состојби на недостаток на микро-елементи (Micronutrient Deficiency States) - супклинички или клинички состојби на недостаток на есенцијални минерали и витамини, поради нивно несоодветно земање преку исхраната.

Социјална дијагноза/политика (Social Diagnosis/Policy) - процена на фактори кои влијаат на квалитетот на живот и промовирање промени за подобрување на стандардите.

Социјална заштита (Social Welfare) - програми на владите на сите нивоа кои служат како помош на лица во неволја во одржувањето основен животен стандард, преку финансиска помош, бонови за храна или специјални ваучери за здравствени услуги, онаму каде што овие не се универзално достапни.

Социјална патологија (Social Pathology) - неуспех во прилагодување кон средината, кое доведува до антисоцијално однесување деструктивно кон други лица, приватен или општествен имот. Поимот се применува и за заедница која е изолирана и може да биде предмет на или причина за физичка или општествена тензија или насилство во заедницата, и да страда од вишок акутни или хронични нарушувања.

Социјална сигурност/заштита (Social Security) - национално озаконети системи кои обезбедуваат социјални придобивки како: здравствено осигурување и инвалидски надомест при повреда или заболување настанато на работно место, пензии, здравствено осигурување за сираци, вдовици и инвалиди, национален систем на задолжително осигурување финансирано од плаќањата на работодавецот и вработените, паралелно со данокот на приход.

Список на неопходни лекови/Позитивна листа (Essential Drug List) - СЗО предлага модел-список на лекови кои се сметаат за неопходни во справувањето со здравствените проблеми во земјите во развој.

Стандарди за работа (Standards of Practice) - работни стандарди на професионално ниво кои се однесуваат на работата на просечен здравствен работник во одредена област, и ниво кое се очекува од еден работник во таа област. Професионалните здруженија, системите на здравствено осигурување и плановите за контролирана грижа обезбедуваат водичи во стандардите за искуствено-базирана практика и образование на членовите, за да може да се постигнат и одржат тие стандарди.

Стандардизација (Standardization) - статистичка техника за отстранување на ефектите предизвикани од возрасна или друг вид нехомогеност на групата, при споредување на две или повеќе популациски групи.

Стандардизирана стапка на морталитет (морбидитет), CCM (Standardized Mortality (Morbidity) Rate, SMR) - однос на бројот настани (заболени, умрени) забележани кај испитуваната група или популација и бројот кој би се очекувал кај испитуваната група доколку таа има исти специфични стапки како стандардното население, помножен со 100.

Стапка (Rate) - мерка за зачестеноста на една појава кај населението во одреден временски период. Може да биде претставена и како сооднос (дропка).

Стапка на зафатеност на легла (Bed Occupancy Rate) - процент болнички легла зафатени/користени во одреден временски период (седмица, месец или година), поделен со вкупниот број легла на национално, регионално или локално ниво, или на ниво на болница или оддел; ова му помага на менаџментот во процената на искористеноста на капацитетите.

Стапка на несамостојност (Dependency Ratio) - број на деца (под 15-годишна возраст) и стари лица (над 65 години старост) во однос на останатото население; пр. сооднос на економски неактивни и економски активни лица.

Стапка на обнова (Replacement Rate) - стапка на плодност при која бројот на новородени го надминува бројот на умрени во одреден временски период.

Стапка на писменост кај возрасни (Adult Literacy Rate) - процент

на лица над 15 години кои знаат да читаат и пишуваат.

Стапка на плодност (Fertility Rate)

- вкупна стапка на плодност е просечен број деца кои би се родиле во текот на плодните години во животот на една жена. Општа стапка на плодност е број живородени деца на 1000 жени на возраст од 15 до 49 години.

Стапка на појавување (Incidence Rate)

- инциденца е број нови случаи во одреден период. Стапката се пресметува како однос на броител (пр. нови случаи) и именител (пр. население изложено на ризик). Види и *преовладување*.

Стапка на смртност од одредена болест (Case Fatality Rate, CFR)

- пропорција на случаи кај една болест кои завршиле фатално во одреден временски период. $CCOB = \text{број на смртни случаи од одредена болест} / \text{вкупен број случаи} \times 100$.

Стареене на населението (Aging of Population)

- демографски поим кој означува бројно и процентно зголемување на постари лица во населението, поврзано со намалување на наталитетот и морталитетот, односно со продолжување на животниот век.

Статистичка значајност (Statistical Significance)

- методи за процена на забележаниот степен на поврзаност меѓу независно и зависно променливите кај испитувана и контролна (споредбена) група. Статистичките тестови помагаат да се покаже степенот на веројатност дека забеле-

жаните разлики се јавиле само по случајност или како резултат на причинско-зависна врска меѓу променливите.

Стратешко планирање (Strategic Planning)

- процес со кој една организација ги поставува своите долгорочни цели и ги одбира активностите за да ги оствари тие цели.

Стрес (Stress)

- одговор на предизвикот ("бори се или бегај") од промени, предизвикани во статус кво состојба, кај поединец кај кој се јавува скриен психолошки притисок и кој може да се манифестира како изразена психолошка симптоматологија или физичка болест.

Стручен преглед/ревизија (Peer Review)

- механизми за обезбедување и промовирање квалитет, кои подразбираат и инспекција на установите, квалификуваноста, досејата или целокупната работа на здравствените установи, оддели или индивидуални здравствени работници; ги спроведуваат професионалци од истата струка, како редовна практика заради одржување и подобрување на квалитетот на лекувањето и услугите.

Студен синџир (Cold Chain)

- непрекинато чување вакцини и биолошки материјал на ниски температури како што е пропишано од производителот, од нивното производство па сè до нивната употреба, вклучувајќи ги сите фази на чување и транспорт.

Студија на случај-контрола (Case-Control Study)

- следење или

студија за лица со одредено заболување или состојба во однос на контролна група, која е слична на испитуваната. Резултатот најчесто се изразува во форма на сооднос.

Супклинички (Subclinical) - предиспозиција кон болест која се развива постепено во однос на факторите на ризик или биолошки промени кои и претходат на клиничката манифестација; невидлива при медицински испитувања.

Табела на исхрана (Food Balance Sheet) - табела која дава општа слика за снабденоста со храна во една земја, по типови храна, количества произведена, увезена, извезена и консумирана храна, како и снабденост со храна за човекова исхрана по жител, во смисла на енергетска и хранлива вредност.

Телесна тежина при раѓање (Birth Weight) - тежина на новороденчето при раѓање која е наведена во изводот на родените. Оние со тежина под 2500 грама се со ниска телесна тежина; со многу ниска телесна тежина се оние новороденчиња под 1500 грама, и со ултра ниска телесна тежина оние под 1000 грама.

Теорија на здравствено поле, Лалондов извештај (Health Field Theory, LaLonde Report) - концепт дека здравјето е резултат на од наследни фактори, животна средина и начин на живот, како и од услугите на медицинската служба.

Теорија на микроорганизми (Germ Theory) - теорија според која

предизвикувачи на заразните заболувања се микроорганизми, наспроти теоријата на мијазма/нечиста средина (Miasma Theory), која болестите ги припишува на влијанија што се шират низ воздухот поради распаѓање на органската материја.

Теорија на нечиста средина/теорија на мијазма (Miasma Theory) - концепт според кој пренесувањето на заразните болести е резултат на “лошиот воздух” од распаѓањето на органската материја. Иако се покажува како научно неиздржана, сепак доведува до санитарни реформи кои даваат голем напредок во јавното здравство. Види и *теорија на микроорганизми*.

Точка на извор (Point Source) - вообичаена изложеност на група луѓе на некој токсичен или инфективен агенс.

Традиционална бабица (Traditional Birth Attendant, TBA) - лице кое без формално образование врши породување во некоја заедница и кое својата работа ја научило од некој постар или со самоукост.

Трансфер на технологија (Technology Transfer) - процес на промовирање поширока употреба на научни достигнувања, методи, постапки, техники и опрема кои може да придонесат за здравствен и социоекономски развој.

Трошок (Cost) - потрошени парични (пр. здравствени услуги, загуба на приходи) и непарични средства (пр. тага, жалење, страдање и инвалидитет) на поединец, здравствен систем

или општество поради болест или инвалидитет.

Удар (Stroke) - кардиоваскуларна болест предизвикана од згрушок (кој го блокира артериското снабдување со крв), или крварење во мозокот кое може да предизвика парализа или друго мозочно оштетување, како на пример губење на говорот.

Унапредување на здравјето (Health Promotion) - концепт, група активности или процес насочени кон зголемување на способноста на луѓето да го контролираат и подобруваат своето здравје, да го намалуваат присуството на одредени болести и со нив поврзаните фактори на ризик кои го намалуваат здравјето, добросостојбата и работоспособноста на поединецот и општеството.

Установа за секундарна заштита (Secondary Care Facility) - болница или друга установа која обезбедува услуги за заедницата или регионот, а каде припаѓаат најмалку обезбедување лекови, општохируршки, гинеколошко-акушерски и педијатриски услуги, придружени со соодветна дијагностика и капацитети за висококвалитетна услуга, како и со можност за обраќање до центри за терциерна заштита, заради обезбедување специјалистички услуги.

Установа за терциерна заштита (Tertiary Care Facility) - болница или друга установа која нуди специјализирана, високо-стручна здравствена заштита, која е во врска со образовни програми

и која опслужува население на поголем регион.

Учество на заедницата (Community Participation) - вклученост на заедницата во здравствените прашања, преку организациски активности за промовирање здравствена свест и здравствени програми.

Фактор на ризично однесување (Behavioral Risk Factor) - карактеристика, однесување, зависност или опседнатост со нешто, со зголемена веројатност за појава на одредена болест или состојба; не означува секогаш причинска зависност.

Фактори на ризик (Risk Factors) - карактеристики и начин на однесување за кои се знае дека го зголемуваат ризикот за заболување од една болест.

Федерален (Federal) - систем на владеење во една држава со избрана национална, државна или локална влада, секоја со законски и даночни овластувања, регулирани со националниот устав и спроведени со одлуки на врховниот суд.

Фелдшер (Feldsher) - здравствен работник со 2 или 3-годишна обука кој независно работи во селските заедници во Русија.

Филтрација (Filtration) - фаза во прочистување на водата за пиење, по прелиминарниот третман и има за цел отстранување честички од водоснабдителниот извор со перколација низ песок или друг порозен материјал, а се изведува пред понатамошното пречистување со дезинфекција.

Флуорирање (Fluoridation) - додавање флуор во водата за пиење до ниво од 1 ppm (партикли на милион), со цел превенција на забниот кариес кај децата.

Формула за прихранување/вештачко млеко (Formula, Baby) - замена за мајчино млеко, најчесто на основа на изменето кравјо млеко, препорачливо за првата година од животот во случаи на прекинатото доење.

Фортификација (Fortification) - види *збогатиена храна*.

Хиерархија на потреби (Hierarchy of Needs) - човекот има тенденција да ги задоволи основните животни потреби како прв приоритет, и тоа: безбедност, живеалиште, затоплување, храна, облека и медицинска заштита, пред да се насочи кон задоволување на повисоките потреби, како што се адаптација во средината и себеисполнување.

Хоторн ефект (Hawthorne Effect) - подобрена работа на работник кој е субјект на испитување, поради фактот дека е испитуван.

Храна за одбивање од доење (Weaning Foods) - храна која ја надополнува исхраната на детето во периодот на одбивање од доење и премин на нормална исхрана.

Хронична болест (Chronic Disease) - нарушување на здравствената состојба кое трае подолг временски период, на пр. 3 месеци и повеќе.

Цели (Objectives) - крајниот резултат што една програма се обидува да го постигне.

Целосно квалитативен менаџмент, ЦКМ (Total Quality Management, TQM) - начин на раководење во процес на производство или услуги, каде сите вработени имаат чувство на вклученост во процесот на обезбедување подобар квалитет на произведените производи или услуги, и каде задоволниот купувач е мерка за квалитетот на извршената работа.

Центар за контрола на отрови (Poison Control Center) - национален или регионален референтен центар за итно информирање, лекување, дијагноза и справување со труења и акутни токсичности од било кој вид, за потребите на клинички интервенции, судска медицина, безбедност и судови.

Цереброваскуларно заболување (Cerebrovascular Disease) - атеросклероза и други заболувања на цереброваскуларниот систем кои може да доведат до цереброваскуларни нарушувања и удари.

Циркулирачки антитела (Circulating Antibodies) - мерливи антитела во крвотокот, наспроти антителата во клетки, како на пример анти-полио антителата, присутни во клетките на цревниот тракт.

Цревна (ентерична) болест (Enteric Disease) - стомачно-цревна болест предизвикана од инфекција со специфични цревни патогени организми, како што се бактерии, вируси, паразити или хелминти.

Честички (Particulate Matter) - честички од цврста или течна

материја во воздухот, вклучувајќи нетоксични материи (прашина, нечистотии), тешки метали (пр. олово), и токсични материи (азбест, суспендирани сулфати, нитрати).

Човечки капитал (Human Capital)

- зголемување на вештините и способностите на населението преку инвестирање во образованието и здравството, заради подобрување како на економскиот развој така и на квалитетот на живот.

Чувар на порта (Gatekeeper)

- улога на општиот лекар или друг здравствен работник во примарната здравствена заштита да го контролира упатувањето и посетувањето специјалистички лекари или болници од страна на пациентите. Дobar пример за ова е британскиот Национален здравствен сервис или плановите за контролирана грижа (managed care).

Чувствителност (Sensitivity)

- пропорција на лица кои се навистина заболени од некоја болест во испитуваната популација и оние кои ќе се откријат со скрининг тестот. Тест со голема чувствителност би бил позитивен секаде каде е присутна болеста, т.е. е 100% чувствителен, додека тест со помала чувствителност би дал и лажно негативни резултати.

ИНДЕКС

- ААЈЗ *види* Американска асоцијација за јавно здравство
- ААП *види* Американска академија за педијатрија
- абортус, 568
- Авицена *види* Ибн Сина
- Австралија
акредитација и регулатива за квалитет, 604
акредитација на болници, 884
унапредување на здравјето, 116
- агенс
бактериски, во АРИ, 280
во природна историја на болеста, 69
имунизирачки, 215
тријада домаќин-агенс-средина
кај заразни болести, 200
парадигма, 66
проширена парадигма, 67
- Агенција за епидемиолошко разузнавање, 210
- Агенција за заштита на животната средина
загадување на реките и езерата, 524
намалување на токсичен и штетен отпад, 549
пандемија на колера, 276
регулатива за водите за пиење, 527
хазарди од штетни материи, 552
- Агенција за истражување на стратегиите во здравството, 898
- Агенција за меѓународен развој, 499
- аденовируси, дијарејни болести, 277
- адитиви, ефект врз квалитетот на храната, 509
- Администрација за медицина на трудот и заштита при работа
винил хлорид, 575
насилство на работното место, 576
формирање, 567
хазарди, 552
- Администрација за финансирање на здравствената заштита, 612, 890, 898
- Администрација за храна и лекови
здравствено информирање, 738
клаузула на Делани, 578
обврски и задачи, 864
- формирање, 500
- адолесценција
здравствени програми, 381
консумирање алкохол, 383
ментална дисфункција, 407
нарушувања на однесувањето и чувствата, 419
насилно однесување, 385
организирање во банди, 385
пушење, 383
ризично однесување во исхраната, 385
ризично сексуално однесување, 384
употреба на дрога, 383
физичка активност, 385
- азбест
болести од изложеност, 308
Закон за чист воздух, 541
на работното место и во животната средина, 572
- азотни оксиди
загадување на градскиот воздух, 540
Закон за чист воздух, 541
надворешно-внатрешни загадувачи, 546
- АЗТ, *види* зидовудине
- акредитација
здравствени установи, 645
- акутен гломерулонефрит, 246
- акутен миокарден инфаркт, 298
- акутна ревматска треска, етиологија, 246
- акутна респираторна болест, пристап на ризик, 89
- акутна флацидна парализа, 221
- акутни респираторни заболувања, контрола и превенција, 280
- алгоритми, клинички упатства и, 888
- Алма Ата, Декларација од Здравје за сите, 47, 637
- примарна здравствена заштита, 87
- алфа честици, здравствени ефекти, 550
- Алцхајмерова болест, дефиниција, 323
- Амандман за адитиви во прехранбената индустрија, 510
- амауротска идиотија, генетско нарушување, 368
- Американска академија за педијатрија
грижа за новородени, 369, 376, 739

- стратешки одредби, 891
- Американска асоцијација за јавно здравство
- дефинирање стандарди, 120
  - мисија и основни дејности, 591
  - ниво на олово во крв кај деца, 571
  - Прирачник за контрола на заразните заболувања*, 888
  - улога во јавното здравство, 102
- Американска лекарска асоцијација
- здравје на доенчиња и деца, 369
  - контролирана грижа, ограничувања, 737
  - улога во јавното здравство, 101
- Американска психијатриска асоцијација, 426
- американска трипанозомијаза, 263
- Американски колеџ за акушерство и гинекологија, 349, 369, 739
- Америка
- Јужна Америка
    - ехинококоза, 258
    - пандемија на колера 276
  - Латинска Америка, здравствени системи, 599, 728, 787
  - Северна Америка, обука на медицински сестри, 832
- АМИ *види* акутен миокарден инфаркт
- анализа на исплатливост, 651
- анализа трошок-добивка, 654
- аналитички студии, видови, 165
- анемија, сидеропенична
- застапеност во светот, 927
  - превенција, 373
  - состојба на недостаток, 485
- анорексија нервоза, дефиниција, 488
- анофелес комарец, 37
- антибиотици, 41
- антиген, дефиниција, 205
- антигенската тенденција, дефиниција, 217
- антигенски шифт, дефиниција, 217
- антидепресанти, лекување на нарушено расположение, 416
- антисерум, дефиниција, 205, 215
- антитело, дефиниција, 205
- антигетаничен серум, откритие, 221
- антитоксин, дефиниција, 215
- антракс, зоонози, 249
- АПА *види* Американска психијатриска асоцијација
- Апгар, Вирџинија, 357
- апгарово вреднување, на новороденчиња, 357
- арбовируси
- вектор-преносливи болести, 253
  - новопојавени заразни болести, 944
- Аристотел, за здравјето, 64
- артефакт, дефиниција, 161
- артрит, физичка неспособност, 321
- артропод-преносливи вирусни заболувања, 253
- аскаријаза, паразитска болест, 263
- асоцијативни нарушувања, 418
- астма, 306
- Атли, Клемент, Национален здравствен сервис, 729, 751
- Африка, суб-Сахарска здравствени системи, 784
- маларија, 250
  - нутриционален статус, 926
  - орални рехидрациски соли, 923
- Ачесон, Доналд, 755
- Бад, Вилијам
- теорија на микроорганизми, 24, 66
  - тифусна треска, 30
- бактерии
- внатрешно загадување, 546
  - дефиниција, 202
  - кај АРИ, 280
  - хронични манифестации, 294
- бактериологија
- вектор-преносливи болести, 37
  - контрола на заразни болести, 211
  - Пастер, Кох, Кон и Листер, 35
- Бангладеш
- лепра, 265
  - обука на медицински сестри, 831
- банди, организирање во, адолесценти, 385
- Бантинг, Фредерик, инсулин, 59
- BASICC *види* основна шема на процена на интервенциските трошоци
- бацил Калмет-Жерин, превенција на ТБ, 244
- Bacillus anthracis*, 249
- Бевериџ, Вилијам, и социјалната држава, 729
- бегалци, здравје на, 446
- безбедно мајчинство, иницијатива на ОН, 355
- бездомно население, здравје на, 444
- Бејкер, Џорџ, девонширска колика 568
- Бејкон, Франсис, индуктивно размислување, 23
- Бентам, Џереми, 26
- Беринг, Емил, дифтеричен антитоксин, 39
- Бернар, Клод, 66
- Бернули, Даниел, животни табели, 23
- Бизмарк, Ото фон, 29, 727
- Бизмарков модел
- здравствено осигурување, 763, 798
  - социјално осигурување, 727
- биолошка веродостојност, вредност на податоци, 180
- биорасположивост, дефиниција, 534
- бирокарска организација, 692
- бисиноза
- дефиниција, 308
  - медицина на трудот, 560, 574

- Блек, Даглас, 754
 Блер, Тони, 756
 блок грантови, наменски, 601
 болви, ектопаразити, 264
 болест
   етиологија, мијазма наспроти
     микроорганизми, 31
   зачестеност, 143
   кардиоваскуларни заболувања, 297
   класификација, 173
   негативни ефекти од, 153
   парадигма: домаќин-агенс-средина, 66
   природна историја, 69
   проширена парадигма: домаќин-агенс-
     средина, 67
   стапки и соодноси, 138
   хронична, 287, 334, 930
   хронична белодробна, 306
   хронична хепарна, 320
   цена на, 664
   црквено толкување, 11
 болести за кои постои вакцина
   варичела, 231
   голема кашлица, 220
   групен имунитет, 68
   дефиниција, 214
   дифтерија, 219
   ефикасни вакцини, 218
   заушки, 224
   инфлуенца, 229
   менингококен менингит, 232
   пневмококни заболувања, 230
   полиомиелит, 39, 221
   рубеола, 224
   сипаници, 223
   тетанус, 220
   Haemophilus influenzae тип б, 229
   хепатит А, 226
   хепатит Б, 226
 болести кои се пренесуваат со храна, 508
 болести на доенчиња и деца, 369
 болести на преухранетост
   дебелина, 489
   дијабет, 490
   кардиоваскуларни заболувања, 491
   малигни заболувања, 492
 болести со задолжително пријавување,
   170
 болници
   акредитација на здравствени установи, 883
   видови, 624
   во манастири, 16
   геријатриски, 625
   детски, 625
   должина на престој, 627
   долг престој, 624
   душевни, 613
   закон на Ремер, 660
   здружување на, 628
   издавање сертификати, 883
   капацитети, користење и трошоци, 677
   класификација, 623
   краток престој, 624
   мајчински, 625
   менлива улога, 627
   непрофитни, 624
   процена на технологијата, 873
   психијатриски, 625
   реформа, 33
   регулатива за, 629
   системи за наплата, 674
   терциерна здравствена заштита, 625
 болнички исписи, податоци од, 151
 болнички легла, обезбеденост, 625, 677
 болничко породување, обезбедување на,
   355
 Бопал, хемиска катастрофа, 553
 босоноги лекари, Кина, 793
 Бразил, лепра 265
 бременост, временско одвојување, 343
 Бреслов, Лестер, 294
 Британски парламент, здравствена
   регулатива, 27
 броител, дефиниција, 138
 бројчана предиспозиција, дефиниција, 161
 Брус, Дејвид, трипанозома и цеце мува, 37
 бруто домашен производ, 662, 799
 бруто морталитет, дефиниција, 147
 бруто наталитет, 144
 бруто национален производ, 94, 649, 689,
   758, 799, 918, 926
 бруцелоза, зоозоци, 247
 булимија, дефиниција, 489
 бучава
   звучно загадување, 188
   на работното место, контрола, 326
 буџет
   блок, 675, 879
   историско финансирање, 675
   капитални трошоци, 676
   плаќање по норма, 675
 Ваксман, Селман, стрептомицин, 41
 вакцина-индуциран парализирачки
   полиомиелит, 222
 вакцинација
   активна имунизација, инфлуенца, 230
   пневмококна вакцина, 231
   Џенер, Едвард, 22
 вакцини
   дефиниција, 215
   карактеристичен случај, 92
   превенција и, 204
   развој на, 235
   регулатива за, 234
   Џенер, Едвард, 22
 Валд, Лилијан, јавно-здравствена сестра,
   42
 валидност
   дефиниција 161
   скрининг тестови, 163
 вариола вера

- Ценер и вакцинација, 21
- варичела зостер вирус, болести за кои постои вакцина, 231
- Вебер, Макс, социолог, за организациите, 692
- вектор-преносливи болести
- арбовируси, 253
  - дефиниција, 250
  - маларија, 250
  - рикетиjsки инфекции, 252
  - Rocky Mountain spotted fever, 253
  - тифус, 253
- Велика Британија
- реформи на Националниот здравствен сервис, 752
  - реформи од 1990 година, 752
  - социјални разлики, 754
  - унапредување на здравјето, 755
- веродостојност, биолошка, вредност на податоци, 180
- вертикална интеграција, 719
- вертикална трансмисија на болест, 203
- вертикално известување, вредност на податоци, 180
- вертикално собирање податоци, 180
- Vibrio cholerae*
- дијарејни болести, 275
  - изолација и идентификација, 30
  - истражувања на Џон Сноу, 29
  - пандемија во Јужна Америка, 276
- Вьетнамска војна, еџент оринц, 575
- Вилијамс, Џоди, Нобелова награда за мир, 555
- Винер, Норберт, кибернетика, 695
- винил хлорид *види* поливинил хлорид
- Винслоу, Ц.Е.А., дефиниција на јавно здравство, 80
- ВИПП *види* вакцина-индуциран парализирачки полиомиелит
- вирус, дефиниција, 201
- вирусен гастроентерит, дијарејни заболувања, 275
- вирусен хепатит, болести за кои постои вакцина, 226
- Вирхоф, Рудолф, санитација и социјална хигиена, 27
- Висок комесаријат за бегалци на ОН, 447
- висока технологија
- евалуација, 867
  - процена на здравствената технологија, 872
  - ширење на технологијата, 878
- високоризична бременост, 350
- висцерална лажшманијаза, паразитски заболувања, 262
- витална статистика
- дефиниција, 140
  - известување и регистрирање, 171
  - локални здравствени власти, 616
  - регистрирање, 24
  - следење на здравствената состојба, 618
- витамини
- витамин А
    - нарушувања на видот, 325
    - недостаток, 480 - витамин Б, недостаток, 484
  - витамин Б12, недостаток, 485
  - витамин Ц, недостаток, 483
  - витамин Д
    - недостаток, 482
    - улога во исхраната, 44 - витамин К
    - грижа за новороденчето, 357
    - недостаток, 483
- збогатување на основните прехранбени производи, 395, 496
- хранливи потреби, 470
- вкрстени студии, епидемиологија, 166
- влада
- ововедување стандарди, 579
  - државни јавно-здравствени служби, 609
  - и поединецот, 590
  - национална, јавно-здравствени служби, 605
  - пристап кон јавното здравство, 25
  - провинциски власти, 610
  - САД, федерални здравствени иницијативи, 731
  - унапредување на здравјето, 803
- внатрешно заболување
- биолошки загадувачи, 546
  - радон гас, 545
  - синдром на болна зграда, 546
  - видови, 544
- вода
- исправност на водата за пиење, 523
  - пречистување на водата за пиење, 523
  - стандарди на ЕПА, 524
  - водопреносливи болести, 524
  - загадување на, 523
- водопреносливи болести, водоснабдување на населени 524
- водоснабдување на населени места
- водопреносливи болести, 524
  - дезинфекција, 528
  - загадување на водата, 523
  - Закон за чиста вода, 523
  - хлорирање, 906
  - Израел, задолжително хлорирање на водата, 526
- воена медицина
- во јавното здравство, 447
  - развој на, 44
- возрасни, ментална дисфункција, 407
- возрасно-зависен морталитет, дефиниција, 147
- војна
- влијание врз животната средина, 553
  - воена медицина, 44
- волшебен куршум, Ерлих, Пол, 41
- вошки

- вошлив тифус, 46
 ектопаразити, 264
 на главата, 264
 ВРБ *види* високоризична бременост
 временска вредност, на податоци, 180
 временско одвојување на бременостите, 343
 вроден хипотиреоидизам, 367
 вродени нарушувања
   дефекти на невралната туба, 363
   лекување, 360
   ментална ретардација, 364
   превенција, 361
   резус неонатално хемолитично заболување, 362
   фетален алкохол синдром, 368
   церебрална парализа, 363
 Г6ФД *види* глукоза- 6-фосфат дехидрогеназа
 Газа, високоризична бременост, 352
 гама зраци, здравствени ефекти, 550
 генетски нарушувања
   амауротска идиотија, 368
   вроден хипотиреоидизам, 367
   Г6ФД, 368
   Даунов синдром, 364
   лекување, 360
   превенција, 361
   српеста анемија, 365
   таласемија, 366
   фамилијарна медитеранска треска, 368
   фенилкетонурија, 367
   цистична фиброза, 365
 географска епидемиологија, 519, 618
 геријатриски болници, 625
 Германија, здравствен систем, 763
 гилди, социјални придобивки, 15
 гихт, физичка неспособност, 322
 главарина *види* капитација
 Главен лекар-советник за ЈЗ
   Здрава нација, 738, 108
   Извештај за пишувањето и зоравјето, 383
   Извештај за исхраната и зоравјето, 489
   Здрава нација 2000, 567
 глад и неухранетост, 926
 глауком, слепило, 325
 глобално затоплување, јаглерод диоксид, 522, 932
 глобално здравје
   делување при катастрофи, 931
   еколошки промени, 520, 932
   заразни заболувања, 928
   здравје на децата, 922
   здравје на мајки, 923
   и Новото јавно здравство, 950
   интеракции сиромаштија - болест - население
     - животна средина, 921
   лоша исхрана, 926
   придонес на СЗО, 935
   приоритети, 921
   прираст на населението, 924
   состојба на, 918
   трендови, 942
   хронични заболувања, 930
 гломерулонефрит
   акутен, етиологија, 246
   долгорочни последици, 199
 глукоза- 6-фосфат дехидрогеназа,
   недостаток, генетско нарушување, 368
 години загубен потенцијален живот
   дефиниција, 153
   како квалитативна мерка, 151
   од траума, 327
 гојазност, дефиниција, 490
 Голдбергер, Џозеф, и пелагра, 44
 Големата депресија, здравствено
   осигурување, 52, 728, 731
 Гомез, класификација по, 505
 гонококна офталмија неонатум,
   превенција, 34
 гонореја
   превенција, 34
   причина за слепило, 325
   СПБ, 267
 Горгас, Вилијам, превенција на жолта
   треска, 37
 горива
   од отпад, 532
   фосилни, 538
 Горна Шлезија, обоена металургија, 571
 Граси, Бевенуто, пренос на маларија, 37
 Граунт, Џон, витална статистика, 17, 23
 Грег, Норман, конгенитален рубеола
   синдром, 59
 грешки
   можни, при мерење, 160
 Гринпис, испуштање нафта, 103
 грип *види* инфлуенца
 Гросманов модел на побарувачка,
   здравствени услуги, 642
 групен примерок, дефиниција, 159
 Грција
   лекари, 51
   етиологија на болести, 54
 гушавост, превенција, 101
 Даглас, Томи, канадско национално
   здравствено осигурување, 729
 Данска
   здравствен систем, 758
   програма за хендикепирани лица, 433
 Даунов синдром, генетско нарушување,
   364
 дводозна стратегија, сипаници, 223
 дебелина
   дефиниција, 473
   од преухранетост, 490
 девонширска колика, Џорџ Бејкер, 568

- дегенеративен остеоартрит, 322
 делување во случај на катастрофи, 559
 Делфи, конференција, 874
 Деминг, Едвардс, целосен менаџмент на квалитетот, 705
 демографија
   елементи, 139
   мерка за морбидитет, 143
   мерка за морталитет, 146
   мерка за natalитет, 143
   општествена класификација, 148
   популациска пирамида, 141
 демографска транзиција, 77, 926
 денг хеморагична треска
   арбовируси, 255
   закана од заразните заболувања, 944
 десалинација, на водата, 530
 дефекти на невралната туба, 363
 Дефо, Даниел, година на чумата, 200
 децентрализација, здравствени власти, 589
 дизел горива, загадувачи на воздухот, 543
 дијабетес мелитус
   во Јапонија, 766
   во САД, 310
   дефиниција, 309
   инсулин-независен, 309
   инсулин-зависен, 309
   компликации, 310
   од прехранетост, 490
   превенција, 310
   Св. Винсентова декларација, 312
 дијагностички сродни групи
   во САД, 736
   контрола на трошоците, 668
   менлива улога на болниците, 629
   организација на здравствена заштита, 892
   проспективен систем на наплата, 675
 дијарејни болести
   вирусен гастроентерит, 275
   колера, 275
   ОРТ, 279
   паразитски гастроентерит, 277
   програмски пристап за контрола, 278
   салмонела, 274
   шигела, 274
 диплома за јавно здравство, 852
 дипломиран болничар, 841
Diphyllobotrium latum, 250
 директно следена терапија, за ТБ, 241, 846
 дистрибуција, на податоци, 180
 дифилоботријаза, зоонози, 250
 дифтерија, болести за кои постои
   вакцина, 219
 дифтерија, тетанус, пертусис вакцина, 220, 229
 дневен референтен внес, поранешни ДПК, 474
 дневни препорачливи количества, 473
 доверливост, здравствени установи, 645
 доење, грижа за доенчиња, 373
 доза-одговор, однос, дефиниција, 534
 Дол, Ричард, епидемиологија на рак на бели дробови, 49, 59
 домаќин, во природна историја на болеста, 70
 домаќин-агенс-средина
   кај заразни болести, 200
   основна парадигма, 66
   проширена парадигма, 67
 домови за нега, 624
 домородни Американци, здравје на, 439
 домородно население, здравје на, 438
 досијеа, поврзаност на податоците, 172
 достапност
   вредност на податоци, 180
   здравствени установи, 645
 дракункулијаза, 260
 ДПК *види* дневни препорачливи количества
 ДРВ *види* дневен референтен внес
 ДСГ *види* дијагностички сродни групи
 ДТП *види* дифтерија, тетанус, пертусис вакцина,

 ебола
   арбовируси, 256
   новопојавени болести, 944
 Евансови критериуми, во етиологија на хронични заболувања, 292
 еволуција
   канадско национално здравствено осигурување, 746
   на здравствените системи, 727
 Еврејски Закон на Мојсие, јавно здравство, 8
 евтаназија, наспроти светоста на животот, 910
 Египет
   древен, јавно здравство, 8
   треска на големата долина, 254
   употреба на отровен гас, 554
 Единбуршка декларација, за медицинско образование, 825
 еднаквост 180
 еднодозна имунизација, сипаници, 223
 едукација на работното место, 834
 Ејкман, Кристијан, берибери, 43
 Ејџент оринџ
   во Виетнамската војна, 554
   во животната средина, 575
 екологија
   медицинска, 81
   социјална, и унапредување на здравјето, 119
   студии, епидемиолошки, 166
 еколошка епидемиологија, дефиниција, 519
 еколошки хазард, пестициди и хербициди, 537
 економија

- здравствена, основни концепти, 638
 финансирање, макроекономско ниво, 659
 финансирање, микроекономско ниво, 667
 Ексон Валдез, еколошка катастрофа, 553
 експеримент Таскеџи, етика, 911
 експериментална епидемиологија
   истражувања на ниво на заедница, 168
   клинички студии, 168
   контролирани испитувања, 168
 експериментирање, на луѓе, 909
 ектопаразити, паразитски болести, 264
 електромагнетни полиња, здравствени ефекти, 551
 електрони, здравствени ефекти, 550
 Елизабетански закони за сиромашни, 26, 56
 емфизема, 307
 ендемска болест, дефиниција, 208
 Ендерс, Џон, полиовирус во ткивна култура, 41, 221
 ендоскопска хирургија
   процена на технологијата, 872
   холецистектомија, 653
 енергетски системи, организациите како, 694
Entamoeba histolytica, 263
 ентеробијаза, паразитско заболување, 264
 енцефалопатии
   етиологија, 254
   спонгиформен енцефалит, 296
 епидемија
   дефиниција, 209
   пандемија, 53, 56, 276
 епидемиологија
   анализа на заразни болести, 206
   важни настани, 137
   еколошка, 519
   експериментална, 168
   набљудувани настани, 150
   набљудување на заразни болести, 205
   основи на, 23
   применета, просветителство, 20
   социјална, 135
   стапки и соодноси, 138
   цели и методи, 133
 епидемиолошка транзиција
   историја, 77
 епилепсија, дефиниција, 324
 Ерлих, Пол, "волшебен куршум за сифилис", 38
 ерозија, кумулативни ефекти, 461
 Еским, здравје на, 439
Escherichia coli, 274, 944
 етанол, 544
 етика
   во јавното здравство, 903
   во работата со пациенти, 908
   експеримент Таскеџи, 911
   експериментирање со луѓе, 909
   евтаназија, 910
   јавно-здравствено истражување, 908
   Нирнбершки кодекс, 910
   светоста на животот наспроти евтаназијата, 910
   Хелсиншка декларација, 910
 етиологија на болеста
   евансови критериуми, 292
   хронични состојби, 291
 етички прашања
   здравствени установи, 645
 ефект на стаклена градина, врз здравјето, 521
 ефикасност
   здравствени установи, 645
 ехинококоза, инфекција, 258
Echinococcus granulosus, 258
 железо
   препарати во исхраната, 927
   сидеропенична анемија
     дефиниција, 373
     Меѓународно здружение за превенција, 486
 животен век, 150, 392, 652, 773
 животен стандард, влијание врз здравјето, 186
 животна средина
   ефекти врз населението, 188
   надворешна средина, загадување, 538
   проблеми, 518
   токсични влијанија, 567
   штетни активности во земјоделството, 537
 животни табели, Даниел Бернули, 23
 жолта треска
   арбовируси, 255
   во Хавана и Панама, 38
   закана од заразните заболувања, 944
 За слободаџа, Мил, Џон Стјуарт, 590
 зависно-променлива, 154
 зависност од дрога, кај адолесценти, 384
 загадување
   биолошки загадувачи, 546
   внатрешно
     биолошки загадувачи, 546
     радон гас, 545
     синдром на болна зграда, 546
     видови, 544
   звучно, ефекти, 188
   на воздухот
     ефекти врз населението, 188
     метил терц-бутил етер, 544
     надворешна околина, 538
   надворешни и внатрешни загадувачи, 546
 задолжително пријавување, болести, 170
 Заир, ебола вирус, 945
 Закон за здрави градови, 27
 Закон за јавно здравство, 27, 900
 Закон за национална политика за животната средина, 551
 Закон за правата на пациентите, 672

- Закон за социјална заштита, 599, 728, 731
 Закон за чист воздух, 541
 Закон за чиста вода, 523, 540
 Закон за чиста храна и лекови, 43
 Закон на Вагнер-Мјуреј-Динцел, 732
 закон на Капоне, распределба на здравствени ресурси, 660
 закон на Ремер, 660, 800
 закон на Сатон, распределба на здравствени ресурси, 660
 Закон на Хил-Бартон, американска здравствена политика, 600, 676, 732, 902
 Закон на Шепард-Таунер, 731
 Заливска војна, синдром на, 578
 заостанување во развојот, дефиниција, 478
 Западен брег, високоризична бременост, 352
 Западна Европа, здравствени системи
   Германија, 763
   Холандија, 765
 заразни болести
   болести за кои постои вакцина
     варичела, 231
     голема кашлица, 220
     дифтерија, 219
     заушки, 224
     инфлуенца, 229
     менингококен менингит, 232
     пневмококни заболувања, 230
     полиомелит, 221
     рубеола, 224
     сипаници, 223
     тетанус 220
     Haemophilus influenzae тип б, 229
     хепатит А, 226
     хепатит Б, 226
     хепатит Ц, 227
     хепатит Д, 228
     хепатит Е, 228
   вектор-преносливи, 202
   вертикална трансмисија, 203
   дефиниција, 198
   ендемски, 208
   епидемиолошко истражување, 209
   епидемиолошко следење, 206
   епидемски, 208
   закана од, 943
   имунизациска покриеност, 216
   имунологија, 205
   интрахоспитални инфекции, 208
   искоренување
     идни кандидати, 242
     маларија, 239
     полиомелит, 239
     сипаници, 241
     туберкулоза, 241
   класификација, 201
   контрола, 211
   контрола и искоренување, вариола вера, 237
   лекување, 213
   Новото јавно здравство и, 281
   превенција, 213
   природа на, 199
   стрептококни, 246
   трансмисија преку воздух, 203
   тријада домаќин-агенс-средина, 200
   застапување, улога во јавното здравство, 99, 557, 741
   затвореници, здравје на, 441
   заушки, болести за кои постои вакцина, 224
   здрав начин на живот, здрава исхрана и, 495
Зорава нација 2000, 618, 739
 здрави градови, унапредување на здравјето, 117
Здравје за ситиe до 2000 година, 86
Здравје за ситиe, 55, 85, 637, 952
 здравје на заедницата
   дефиниција, 81
Здравје на нацијата, 756
 здравје на устата
   вештачки забни навлаки, 428
   во древните општества, 428
   во Национален здравствен сервис, 751
   дентална заштита, 430
   историја, 428
   орално здравје 429
   парадентоза, 430
   рак на усната празнина, 431
   флуорирање, 429
 здравје
   Аристотел за, 64
   дефиниција на СЗО, 84
   финансирање
     Јапонија, здравствени услуги, 767
     на лекарски услуги, 667
     на здравствената заштита, 189, 612
     на постарите лица, 397
   и болест, 66
   и економски развој, 932
   и општеството 71
   и политичка економија, 93
   инвестирање во, 636
   на бегалци, 446
   на бездомно население, 444
   на возрастни, фактори на ризик, 386
   на доенчиња и деца, 369
   на домородното население, 438
   на жената
     здравствени фактори, 388
     превентивна заштита, 42
   на затвореници, 441
   на мажот, 390
   на мајки и деца, 42, 616
   на мигрирачко население, 443
   на морнарите, 20
   на населението
     животна средина и професија, 188
     исхрана, 187
     социоекономски статус, 186
   на нацијата, и владата, 587
   на работникот, 560
   на хомосексуални лица, 436

- парадигма: домаќин-агенс-средина, 66
- потреби на специјални групи, 436
- проширена парадигма: домаќин-агенс-средина, 67
- улога на невладиниот сектор, 595
- улога во развојот, 96
- унапредување на, 74, 422, 755
- здравствен кадар, планирање, 818
- Здравствен оддел на државата Њујорк, 605, 611
- здравствен профил, Кали, Колумбија, 183
- здравствена екологија
  - војна, 553
  - епидемиологија, 519
  - глобални промени, 520
  - несреќи од човечки фактор, 553
  - организации, 558
  - проблеми на животната средина, 518
  - процена на ризикот, 557
  - радијација, ефекти, 549
  - тероризам, 553
  - цели, 520
- здравствена заштита
  - анализа на исплатливост, 651
  - во несреќи, 449
  - ДСГ, 892
  - здравје на жената, 387
  - здравје на мажот, 390
  - здравје на постари лица, 391
  - индикатори на работењето, 893
  - инвентивност, 864
  - исходи, 191
  - искористеност на услугите, 190
  - јавен интерес, 896
  - конкурентност, 644
  - конкурентност во, 644
  - консумеризам, 894
  - контрола на квалитетот, 864
  - контролирана грижа, 892
  - квалитет, 193, 894
  - регулатива, 864
  - САД
    - застапување, 741
    - здравствено информирање, 737
    - Клинтонов план, 742
    - Медикејд, 732
    - Медикер, 732
    - менливост на условите, 734
  - средства, 189
  - трошоци и придобивки, 193
  - трошоци, Израел, 779
  - финансирање, макроекономско ниво, 659
  - ЦМК, 896
  - човечки ресурси
    - менување на рамнотежата, 850
    - планирање, 817
    - преглед, 814
- Здравствена организација, Лига на народите, 934
- здравствена политика
  - акредитација и регулатива за квалитет, 604
  - етика, 903
  - за душевно здравје, 423
  - како контекст, 688
  - менаџмент на човечките ресурси, 857
  - стимулација и регулатива, 598
  - унапредување на истражувањето и обуката, 602
  - Финска, 761
- здравствена состојба
  - економски мерки, 649
  - економски развој, 932
  - морбидитет, како индикатор, 192
  - морталитет, како индикатор, 192
  - на поединецот, 181
  - следење, 616
- Здравствена состојба
  - Канада, 749
- здравствена статистика, основи, 23
- здравствена технологија
  - во болниците, 873
  - и Новото јавно здравство, 912
  - процена, 871
  - соодветна, 867
  - ширење, 878
- здравствени власти
  - проверка и рамнотежа, 589
- здравствени професии
  - дипломиран болничар, 841
  - локални (јавни) здравствени работници, 845
  - нови, 841
  - помошник-лекар, 843
  - фелдшер, 845
- здравствени работници, ограничувања на, 839
- здравствени ресурси
  - закон на Капоне, 660
  - закон на Ремер, 660, 800
  - закон на Сатон, 660
  - Израел, 779
- здравствени реформи
  - Велика Британија, од 1990, 752
  - Израел, 780
- здравствени системи
  - бироократски и пирамидални организации, 692
  - вештини на менаџмент, 716
  - главен извршен директор, 717
  - економски прашања, 636
  - елементи, 690
  - земји во развој
    - Кариби, 787
    - Кина, 792
    - Колумбија, 788
    - Латинска Америка, 787
    - суб-Сахарска Африка, 784
  - и Новото јавно здравство, 721, 806
  - корпоративен модел, 714
  - латерална и вертикална интеграција, 718
  - матричен модел, 715
  - моделите на организација, 712
  - мрежна организација, 703
  - научен менаџмент, 691
  - норми и индикатори на работењето, 719
  - нови организациски модели, 720
  - овластување на работниците, 708

- развиени земји
  - Велика Британија, 751
  - Западна Европа, 762
  - Израел, 777
  - Јапонија, 766
  - Канада, 746
  - нордски земји, 758
  - Русија, 769
  - САД, 730
- реформа на, 97
- регионални, 673
- создавање и управување, 51
- стратешки менаџмент, 709
- учество на заедницата, 718
- функционален модел, 713
- целно-ориентиран менаџмент, 696
- ЦМК, 705
- здравствени услуги
  - побарувачка, 641
  - понуда, 642
  - споредбена потреба, 641
- здравствени цели
  - адолесценти, 382
  - Велика Британија, 111
  - еколошки цели, 520
  - европски, 109
  - медицина на трудот, 567
  - на САД, 108
  - национални, 618
  - нови и обновени, 946
  - процес на дефинирање, 107
  - САД, *Здрава нација 2000*, 738
  - Светски самит за децата, 112
- здравствено образование, улога во
  - здравствената заштита, 114
- здравствено осигурување
  - во Германија
    - Бизмарков модел, 763
  - реформа, 764
  - национално
    - во Израел, 777
    - во Јапонија, 767
    - во Канада, 746
    - во развиените земји, 729
  - неосигурените како проблем, 630
- здравствено планирање, како контекст, 688
- здравството во Русија, претседателски извештај, 770
- Здружена комисија за акредитација на здравствените установи, 899
- здруженија, пријателски, социјални бенефиции, 15
- земање примероци
  - групен примерок, 159
  - неслучаен примерок, 159
- земји во развој, здравствени системи
  - Кариби, 787
  - Кина, 792
  - Латинска Америка, 787
  - преглед, 783
  - суб-Сахарска Африка, 784
  - медицина на трудот, 565
  - земјоделска револуција, 18
- земјотреси, здравствена заштита во несреќи, 454
- земство, медицинска заштита во селски подрачја, Русија, 28
- зидовудине, 908
- злоупотреба
  - на деца, 377
  - на материи, 414
- зоонози
  - антракс, 249
  - бруцелоза, 247
  - дифилоботријаза, 250
  - Кројцфелд-Јакобова болест, 250
  - лептоспироза, 250
  - рабиес, 248
  - салмонела, 249
- иатрогенични болести, несакани настани, 881
- Ибзен, Хенрик, *Народен невријател*, 102
- Ибн Сина, исламски лекар, 11
- Иднинајта на јавното здравство во Америка*, 120, 851
- известување, системи за, 171
- Извештај за морталитетот*, 17
- Извештај за примарната заштита*, 83
- извештај за пушењето, 738
- Извештај за светскиот развој*, 97, 636, 682, 940
- Извештај за хигиенските услови на работното население*, 27
- изгладнетост и неухранетост, 926
- изложеност
  - азбест, 572
  - олово, 568
  - хемиски средства во земјоделството, 537
- изониазид, лекување на ТБ, 243
- Израел
  - здравствен систем
    - потекло, 778
    - реформи, 780
    - ресурси и трошоци, 779
  - млечни станици, 42, 778
  - пренатална грижа, 349
  - приватна медицинска практика, 598
  - хлорирање на водата, 526
- изразена потреба, здравствени услуги, 640
- икс-зраци, здравствени ефекти, 549
- имплицитна општествена вредност на животот, 657
- имунизација
  - агенси и процедури, 215
  - антигенска тенденција, 217
  - во САД, 217
  - на возрастни, 387
  - на новородени, 750
  - основи на имунизациона програма, 233
  - покриеност, 216

- политика на, 595
- развој на вакцини, 235
- регулатива за вакцини, 234
- технологија на, 217
- имунитет
  - групен, 68
  - дефиниција, 204
- имунологија
  - на заразни болести, 35, 205
  - основи на, 38
  - полиомиелит, 39
- ин витро фертилизација, 674, 878
- инактивирана полио вакцина, 40
- инвалидизирачки состојби
  - душевно здравје, 405
  - европски земји, програми за, 420
  - нарушувања на слухот, 326
  - нарушувања на видот, 324
- инвалидитет-зависни години живот
  - анализа на исплатливост, 651
  - дефиниција, 151
  - индекс на хуман развој, 933
  - квалитативна мерка, 153
  - пресметување, 650
- индекс на телесна маса, одредување, 473
- индекс на хуман развој, 933
- Индија, здравствена практика, 8
- Индијанци, здравје на, 439
- индикатори на работењето во
  - здравствената заштита, 719, 893
- индуктивно размислување
- Бејкон, Франсис, 23
- Исак Њутн, 23
- индустријализирани земји, предучилишни деца, 378
- Индустриска револуција, 934
- Инквизиција, 12
- инспекција на работното место, 577
- Институт за подобрување на
  - здравствената заштита, 898
- инструментална грешка, дефиниција, 161
- инсулин, откривање на, 309
- инсулин-зависен (тип 1) дијабет, 309
- инсулин-независен (тип 2) дијабет, 309
- интеграција на услугите, 719
- интеграција, латерална и вертикална, 718
- интервенција, болести за кои постои вакцина, 218
- интермедиерен метаболизам, дефиниција, 534
- интрахоспитални инфекции, заразни болести, 208
- инфективни болести
  - болести за кои постои вакцина
  - варичела, 231
  - голема кашлица, 220
  - дифтерија, 219
  - заушки, 224
  - инфлуенца, 229
  - менингококен менингит, 232
  - пневмококни заболувања, 230
  - полиомиелит, 221
  - рубеола, 224
  - сипаници, 223
  - тетанус, 220
  - Haemophilus influenzae* тип 6, 229
  - хепатит А, 226
  - хепатит Б, 226
  - хепатит Ц, 227
  - хепатит Д, 228
  - хепатит Е, 228
- вектор-преносливи, 202
- вертикална трансмисија, 203
- дефиниција, 198
- ендемски, 208
- епидемиолошко истражување, 209
- епидемиолошко следење, 206
- епидемски, 208
- закана од, 943
- имунизациона покриеност, 216
- имунологија, 205
- интрахоспитални инфекции, 208
- искоренување
  - идни кандидати, 242
  - маларија, 239
  - полиомиелит, 239
  - сипаници, 241
  - туберкулоза, 241
- класификација, 201
- контрола, 211
- контрола и искоренување, вариола вера, 237
- лекување, 213
- и Новото јавно здравство, 281
- превенција, 213
- природа на, 199
- стрептококни, 246
- трансмисија преку воздух, 203
- тријада домаќин-агенс-средина, 200
- инфлуенца, болести за кои постои вакцина, 229
- ИОВ *види* имплицитна општествена вредност на животот,
- ИПВ *види* инактивирана полио вакцина
- испарливи органски материи, регулатива на ЕПА, 527
- исплатливост, анализа на, 651
- исправност на храната, 507
- историско финансирање, 675
- истражувања на ниво на заедница, експериментална епидемиологија, 168
- исход од морбидитет, индикатори, 192
- исхрана
  - болести на недостаток на јод, 486
  - бременост и доене, 494
  - во глобален контекст, 461
  - во јавното здравство, 43, 460
  - девијации од референтно население, 506
  - ДГК, 363, 473
  - ефекти врз репродуктивноста, 342
  - здрава, промовирање, 495
  - здрава, здравје на возрасните, 386

и инфекции, 463
и Новото јавно здравство, 512
на доенчиња, 373
на постари лица, 394
остеопороза, 482
пелагра, 45
политика
    еволуција на улогата на сојузната влада, 500
    место во развојната политика, 501
    улога на приватниот сектор и невладините организации, 502
    улога на здравствените работници, 502
скорбут кај морнари, 20, 21
следење и евалуација, 503
состојби на недостаток, 480
стандардно референтно население, 505
упатства за, 496
ИТМ види индекс на телесна маса

јавен интерес, во здравствената заштита, 896

јавно здравство
    дефиниција, 80
    елементи на образованието за, 851
    етика, 903
    закон, 900
    и медицинската практика, 596
    и репродукцијата, 343
    интегративен пристап, 121
    интервенции, 84
    мисија и основни дејности, 591
    образование, 851
    проблем со неосигурените, 630
    функции, 592

Јавно-здравствен сервис, 738

јавно-здравствени агенции
    методи на обезбедување услуги, 594
    регулаторна функција, 594
јавно-здравствени служби
    државно ниво, 609
    локално ниво, 613
    национално ниво, 605

јагленохидрати, хранливи потреби, 466
јаглерод диоксид, глобално затоплување, 541, 932

јаглерод монооксид
    Закон за чист воздух, 541
    механизам на дејство, 541
    надворешно-внатрешни загадувачи, 546

Јапонија
    национално здравствено осигурување, 767
    финансирање и услуги, 767

Јерсин, Александар, дифтерија, 37

јодирање на солта, 44

јонизирачко зрачење, 550

југоисточна Азија, лепра, 265

Јужна Америка
    ехинококоза, 258
    пандемија на колера, 276

Каиро, конференција за колера, 47

калории
    во бременост, 494
    кај дебелина, 490

Канада

    здравствена состојба, 749
    иницијативи за здравствени реформи, 673
    Институт за подобрување на здравствената заштита, 898
    медицинско образование, 824
    национално здравствено осигурување, 729, 746
    притисоци за здравствена реформа, 747
    редуцирање на капацитетите и кадарот, ефекти, 848

Канадски извештиј за заразни болести, 179

капитални трошоци, за изградба и реновирање, 676
капитација, систем на плаќање, 627, 668, 753

карактеристичен случај, дефиниција, 90
кардиоваскуларни заболувања
    како група заболувања, 297
    превенција, 302
    трендови во морталитетот, 299
    цереброваскуларен напад, 298
    цереброваскуларна болест, 298

Кариби, здравствен систем, 787

Карк, Сидни и Емили, улога во ЛОПЗ, 82

Карнеги фондација, 823

карциноген, винил хлорид, 575

карциногенеза, од олово, 568

катаракт, слепило, 325

катастрофи

    делување при, 559, 931
    нуклеарни хаварии, 556
    од човечки фактор, 553
    превенција на работното место, 579
    радијација, 559
    хемиски средства, 559

квалитет

    вредност на податоци, 180
    здравствени установи, 645

квалитет-зависни години живот

    дефиниција, 151
    индекс на хуман развој, 933
    квалитативна мерка, 153
    пресметување, 650

квашиоркор, дефиниција, 478

кибернетика, во здравствените системи, 695

Кина

    босоноги лекари, 794
    здравствен систем, 792

Кипар, искоренување на таласемијата, 367

кламидија, 266, 268, 297

клаузула на Делани, 578

клинички студии, експериментална епидемиологија, 168

клинички упатства и алгоритми, 888

Клинтон, Бил, национален здравствен план, 672, 736, 742

- код на Хамураби, 55
- кокошкини сипаници, болести за кои постои вакцина, 231
- Колумбија
здравствен систем, 789
Кали, здравствен профил, 183
национални здравствени планови, 789
- Комисија за здрави населени места, 117
- Комисија за подобрување на здравството, 756
- компјутеризирана томографија, 653
- Кон, Фердинанд
теорија на микроорганизми, 66
улога во бактериологијата, 35
- конверзивни нарушувања, невротски нарушувања, 418
- конгенитален рубеола синдром, болести за кои постои вакцина, 225
- конгестивен срцев застој, 298
- кондилома, етиологија, 268
- конsumerизам
еластичност на побарувачката, 646
улога во јавното здравство, 103, 894
- консумирање алкохол, 383, 415, 679
- континуирано образование, 834
- контрацепција, 343
- контроверзии во политиките за душевно здравје, 420
- контрола на квалитетот, во здравствената заштита, 864
- контролирана грижа
организации, 670
револуција, 620
- контролирани испитувања,
експериментална епидемиологија, 168
- корисност, вредност на податоци, 180
- коронарна срцева болест
дефиниција, 297
и кламидија, 266
и хипертензија, 300
ризик од, 291
- коронарно-артериски бајпас, вградување, 877
- корпоративен модел, здравствени организации, 714
- Коуви, Дејвид, јодирање на солта, 59
- Кох, Роберт, колера и ТБ
истражување на колерата, 934
теорија на микроорганизми, 66
улога во бактериологијата, 36
- Кох-Хенлеови постулати *види* постулати на Кох-Хенле
- Креде, Карл, превенција на офталмија неонатум, 34
- крива на дистрибуција, 156
- Крит, јавно здравство, 9
- Кројцфелд-Јакобова болест, 250, 296
- КРС *види* конгенитален рубеола синдром
- Крстоносни војни, контакт со арапската медицина, 12, 56
- ксерофталмија, недостаток на витамин А, 481
- КСЗ *види* конгестивен срцев застој
- КТ *види* компјутеризирана томографија
- Кук, В.Е., азбестоза, 572
- Кук, Џемс, скорбут, 21
- Културна револуција, Кина, 793
- Лаверан, Алфонс, откритие на малариски паразит, 37
- Лавоазје, Антоан, концепти на метаболизам, 460
- Лавов канал, токсичен отпад, 547
- лажно негативни резултати, дефиниција, 163
- лажно позитивни резултати, дефиниција, 163
- Лазар, Џес, контрола на жолтата треска, 38
- Лајмова болест, 257, 615, 944
- лајшманијаза
кај ветерани од Заливската војна, 944
паразитска инфекција, 262
- лактација, исхрана, 494
- Лалонд, Марк, теорија на здравствено поле, 104, 748
- Ласа треска
арбовируси, 256
новопоявени болести, 944
- ласер, здравствени ефекти, 551
- латентен период, дефиниција, 144
- латерална интеграција, 718
- Латинска Америка, здравствени системи, 599, 728, 787
- Левенхук, Антони ван, откритие на микроскопот, 18, 31, 56
- Лег, Томас, пионер во медицината на трудот, 560
- легионерска болест, 264, 546, 944
- Легови аксиоми, 562
- лекари
болнички, Финска, 762
лиценцирање, 839
монаси, 11
реформи на професионалната дисциплина, 612
- лепра, Хансенова болест
во Европа, 12
во Средниот век, 53
пренесување, 265
- лептоспирози, зоонози, 250
- леунство, грижа во, 359
- Лига на народите, здравствена организација, 934
- Ликерт, Ренсис, улога во теорија на менаџмент, 702

- Линд, Џејмс, скорбут, 21, 43
 липиди, хранливи потреби, 467
 Листер, Џозеф, теорија на антисепса, 36, 66
 лице-време, животен век, 150
 лице-години, 150
 лице-оддалеченост, 150
 лиценцирање
   во медицинското образование, 827, 837
   за потврда на квалитетот, 883
 Лојд-Џорџ, Дејвид, здравствено осигурување во Велика Британија, 29, 51, 728
 локален (јавен) здравствен работник како нова здравствена професија, 845
 контрола на маларијата, 240
 локални болници, 625
 локално-ориентирана примарна заштита, 82
 Ломоносов, М.В., медицинска демографија, 23
 Лондон, инцидент на „убиствена магла,, 540
 Лондонско епидемиолошко здружение, активности во јавното здравство, 24
 Лос Ангелес, УЦЛА, здружување на болници, 628
 Луј, Пјер, основач на современата епидемиологија, 57

 магистер по јавно здравство, 854
 мајки против пијано возење, движење на, 741
 Мајо, Елтон, студии на ефикасност, 115, 699
 мајчинство, безбедно, иницијативи за, 355
 макроекономско ниво, финансирање на здравството, 659
 маларија
   вектор-пренослива болест, 250
   во Хавана и Панама, 38
   искоренување, 239
   мултирезистентни форми, 944
 малигни заболувања
   бели дробови, 316
   дојка, 315, 316
   колоректални, 315
   морталитет од, 316
   од преухранетост, 492
   превенција, 318
   причина за смртност, 314
   рак на желудник, бактериски инфекции, 295
   релативен ризик, 315
   скротум, 20, 49
   усна празнина, 431
   хепатокарцином, 320
   цервикс на матка, 295, 315
 мамографија, 631, 658
 манастири, како болници, 16
 Мао Це Тунг, 793, 925

 маразмус, дефиниција, 478
 Марбургова болест, 256, 944
 Марин, Дејвид, јодирање на солта, 101
 Маркс, Карл, 28
 марксистички земји, здравствена заштита, 94
 Марч оф Дајмс, 41, 597
 масла, хранливи потреби, 467
 Маслов, Абрахам, хиерархија на потреби, 115, 700
 масовни интервенции, 896
 масти, хранливи потреби, 467
 матричен модел, здравствени организации, 715
 медијана, дефиниција, 157
 медицина на трудот
   во клиничката практика, 576
   здравје на работникот, 560
   меѓународен аспект, 564
   морбидитет и морталитет, 562
   национална и одговорност на раководството, 564
   процена на ризикот, 577
   развој, 560
   токсични влијанија, 567
   цели, 567
 медицина
   алтернативна, 849
   арапска, 8, 12, 825, 933
   воена, 44, 447
   масовни интервенции, 896
   превентивна, 81, 830
   социјална, 81
 медицинска екологија, дефиниција, 81
 медицинска практика
   и јавното здравство, 596
   трошоци и варијации, 665
 медицинско експериментирање, на луѓе, 909
 медицинско образование, базично, 822
 меѓунабљудувачки разлики, дефиниција, 161
 Меѓународен црвен крст, 47
 Меѓународна декларација за здравствени права, 954
 Меѓународна деценија за вода за пиење и санитација 523
 Меѓународна единица за искоренување на болести, 240
 Меѓународна класификација на болестите, 147
 Меѓународна комисија за атомска енергија, 938
 Меѓународна организација на трудот, 558
 Меѓународна црвена полумесечина *види*
   Меѓународен црвен крст
 меѓународно здравје
   организации за, 933
   постигнати успеси, 937

- Меѓународно здружение за превенција на сидеропенична анемија, 486
 меѓусекторска соработка, 614
 Мекалам, Елмер, витамини, 44
 Мекгрегор, Даглас, улога во теорија на менаџмент, 700
 Мекеон, Томас, критика на медицината, 106
 менаџмент според цел, целно-ориентиран менаџмент, 697
 менаџмент
   вештини на, 716
   на меѓучовечки односи
     дефиниција, 698
     Масловова хиерархија на потреби, 700
     теорија Икс - теорија Ипсилон, 700
     Хоторнов ефект, 699
   стратешки, 709
   целно-ориентиран, 696
   целосен квалитет, *види* целосен менаџмент на квалитетот
 менингит, менингококен, 232
 менопауза, 387
 метаболизам, интермедиерен, дефиниција, 534
 метил терц-бутил етер, загадување на воздухот 544
 механизам на делување, дефиниција, 534
 Мечников, Ели, фагоцитоза, 38
Mycobacterium bovis, 242
Mycobacterium leprae, 265
Mycobacterium tuberculosis, 242
 мигрирачки работници, 443
 микоплазма, АРИ, 280
 микробиолошки испитувања на водата, регулатива на ЕПА, 527
 микроелементи, 472
 микроскопија, развој, 17
 Мил, Џон Стјуарт, *За слободата*, 590
 минерали
   збогатување на основните прехранбени производи, 496
   хранливи потреби, 472
 минимата, од токсичен отпад, 548
 Минос, јавно здравство, 9
 миокарден инфаркт, акутен, 298
 Мјанмар, лепра, 265
 МКБ *види* Меѓународна класификација на болестите
 млечни станици, 42
 модели
   биомедицински, 106
   Бизмарков, на здравствено осигурување, 763
   Гросманов, на побарувачка, 642
   корпоративен, 714
   матричен, 715
   на организација на здравствените системи, 712
   поделбен, 715
   функционален, 713
 модели,
   теорија Икс - теорија Ипсилон, 700
 модус, дефиниција, 157
 монаси, како лекари, 11
 моносахариди, хранливи потреби, 466
 Монтагу, Леди Мари, вариолација, 22
 морбидитет
   демографија, 143
   во мајчинство, 346
   индикатори на исходот, 192
   квалитативни мерки, 153
   професионален, 562
 Морис, Цереми, фактори на ризик, 291
 mortalитет на новороденчиња, 370, 618, 785
 mortalитет
   бруто, 147
   во демографија, 146
   во мајчинство, 346
   возрасно-зависен, 147
   возрасно-зависен, малигни заболувања, 316
   индикатори на исходот, 192
   кардиоваскуларни заболувања, 299
   квалитативни мерки, 153
   причинско-зависен, 147
   професионален, 562
   пропорционален, 147
   самоубиство и обиди за самоубиство, 331
   убиства, 332
   фаталност на болест, 147
   хронична хепарна болест, 320
Мотивација за работата, 702
 мрежна ортганизација, здравствени системи, 703
 МС *види* мултипна склероза
 МТБЕ *види* метил терц-бутил етер
 мултипна склероза, 323
 musculo-скелетни нарушувања, физичка неспособност, 321
 набљудувани настани, епидемиологија, 150
 набљудувачки студии
   вкрстени студии, 166
   еколошки студии, 166
   кохортни студии, 167
   описна епидемиологија, 165
   студии на случај - контрола, 166
 нагзни мини, заостанати по војна, 554
 надворешни и внатрешни загадувачи, видови, 546
 Надер, Ралф, улога во здравственото застапување, 103
 најнеразвиени земји, 947
 Најтингџл, Флоренс
   воена медицина, 46
   здравствена статистика, 23
   реформа на болниците, 33
   наменски грантови, 599

наплата-за-услуга, 598, 648, 665, 667, 675, 734

Народен нейпријател, 102

нарушувања во исхраната

анорексија нервоза, 488

булимија, 489

кај адолесценти, 385

нарушувања на видот, етиологија, 325

нарушувања на личноста, 418

нарушувања на однесувањето, во детство и адолесценција, 419

нарушувања на слухот, инвалидизирачки состојби, 326

насилство

адолесценти, 379

видови, 327

домашно, 331

на работното место, 575

превенција, 332

противомосексуално, 437

наталитет

брuto

дефиниција, 144

Русија, 773

во земјите во развој, 919

демографски мерки, 143

најчесто употребувани стапки, 144

токсични ефекти, 534

фактори на намален, 142

научен менаџмент, Фредерик Винслоу Тејлор, 691

Национален здравствен сервис, 728, 751

Национален институт за душевно здравје, 412

Национален институт за медицина на

трудот и заштита при работа, 567, 568

Национален институт за одлична

клиничка работа, 756

Национален совет за потврда на

квалитетот, 898

Национален центар за здравствена

статистика, 738

Национална анкета за здравје и исхрана, 500, 503

Национална анкета за здравствени

трошоци, 289

Национална лига на болничарите, 833

Национална фондација за безбедност на пациентите, 899

Национални денови за имунизација, 40, 224, 239

национални здравствени капацитети,

проширување, 949

национални здравствени планови, во

Колумбија, 789

национални здравствени системи

Велика Британија, 751

во земјите во развој, 783

во Колумбија 789

економски прашања, 799

процена на технологијата, 875

реформирање на, 801

сојузни и унитарни држави, 587

споредба, 796

национални здравствени цели, 618

Национални институти за здравство

базично медицинско образование, 823

здравствено информирање, 738

јавни услуги, 603

клинички упатства, 888

медицинско образование и истражување, 602

финансирање на здравството, 732

национални фармацевтски формулари, 867

национално здравствено осигурување

Јапонија, 767

Канада, 746

развиени земји, 729

национално министерство, 606

начини на пренос на болести, 202

НВО *види* невладини организации

НДИ *види* национални денови за имунизација

небрежност, во ПК, 881

невладини организации

здравје на бегалци, 447

здравствено информирање, 738

обврски и задачи, 939

политика за храна и исхрана, 502

распределба на моќта, 709

улога во здравството, 595

невролошки нарушувања, 323

невропатија, труење со олово, 568

невротски нарушувања (анксиозност), видови, 417

негативни ефекти од болест и повреди

во земјите во развој, 869

ГЗПЖ, 153

кај деца, 652

КЗГЖ, 153

мерки, 153

негативни ефекти од болест

дефиниција, 152

душевно здравје, 406

хронични состојби, 290

кај деца, главни причини, 652

кај СПБ, 266

мерки, 153

повреди, во САД, 435

професионален морбидитет и морталитет, 562

негативни промени, кај постари лица, 393

Неделен епидемиолошки извештај, 179

Неделен извештај за морбидитет и морталитет, 179

недостаток на јод

на глобално ниво, 928

состојби, 44, 486

независно-променлива, 154

- неинвалиден животен век, дефиниција, 153
Neisseria meningitidis, 232
 нејонизирачко зрачење, 551
 неконтролирано јадење *види* булимија
 неоргански материи, регулатива на ЕПА, 527
 неплодност кај мажите, олово-индуцирана, 568
 непрофитни болници, 623, 624
 несакани настани, во ПК, 881
 несистем, дефиниција, 745
 неслучаен примерок, дефиниција, 159
 несреќи од човечки фактор, влијание врз животната средина, 553
 неутрони, здравствени ефекти, 550
 НЖВ *види* неинвалиден животен век
 НЗС *види* Национален здравствен сервис
 ниацин, недостаток, 484
 Нигерија, здравствени системи, 785
 НИЗ *види* Национални институти за здравство
 Никсон, Ричард, Закон за ООЗ, 735
 Нирнбершки кодекс, етички прашања, 910
 ниска технологија
   евалуација, 867
   намалување на смртност и повреди, 875
 НМЕС *види* Национална анкета за здравствени трошоци
 Нобелова награда за мир, Вилијамс, Џоди, 555
 нов конзервативизам, 95
Нови перспективи за зоравјејшо на Канаѓаниите, 748
 Новото јавно здравство
   болници
     елементи на, 621
     класификација, 623
     менлива улога на, 627
     обезбеденост со болнички легла, 625
     регулатива за, 629
   глобалното здравје и, 950
   дефиниција, 127
   економијата и, 682
   здравствените системи и, 806
   исхраната и, 512
   јавно-здравствената организација и, 619
   контрола на заразните болести, 281
   менаџментот и, 721
   професијата и, 580
   технолојата, квалитетот, правото и етиката во, 912
   хроничните состојби и, 334
 нозокомијални инфекции, заразни болести, 208
 Норвешка, здравствени системи, 758
 нордиски земји, здравствени системи, 758
 нормална дистрибуција, дефиниција, 155
 нормалност, дефиниција, 156
 нормативен пристап, дефиниција, 820
 нормативни потреби, здравствени услуги, 639
 норми, здравствени системи, 719
 нулта хипотеза, дефиниција, 154
 НХАНЕС *види* Национална анкета за здравје и исхрана
 Њујорк, здравствено осигурување во 40-те, 735
 Њутн, Исаак, индуктивно размислување, 23
 Обединетите нации, безбедно мајчинство, 355
 обласни здравствени власти, 752
 обласни здравствени системи, 673
 образование
   акредитација на установи, 835
   базично медицинско, 822
   во здравствената политика, 602
   Единбуршка декларација, 825
   ефекти врз здравјето, 187
   за јавно здравство и менаџмент, 851
   здравје на жената, 390
   на работното место и континуирано, 834
   обука за медицински сестри, 831
   обука за превентивна медицина, 830
   постдипломско медицинско, 827
   предучилишно, 378
   улога во здравствената заштита, 69
 обука на медицински сестри, 831
 овластен болничар, 842
 овластување на работниците во здравствените системи, 708
 ограничувања, на здравствениот работник, 839
 од отпад - до енергија, согорлив отпад, 532
 оддели за детоксикација, 679
 одржување на здравјето
   закон за, 670
   организации за, 670
 ОЕЦД *види* Организација за економска соработка и развој
 озон
   Закон за чист воздух, 541
   рак на кожата, 541
 олово
   ефекти врз животната средина, 535
   на работно место и во животната средина, 568
   троење со, 568
 онкоцерцијаза, 259
 операциско истражување, целно-ориентиран менаџмент 696
 описни студии, епидемиологија, 165
 оптичка радијација, здравствени ефекти, 551
 оптометристи, лиценцирање, 839
 општествена вредност, човечки живот, 657

- општествена класификација,
демографија, 148
- општествена поддршка, на постари лица,
395
- општествени притисоци, адолесценти, 381
- општествени реформи, санитарно
движење
владин пристап, 24
колера, 29
мијазма наспроти микроорганизми, 31
општество, феудално, 10
- општи болници, 625
- орална полио вакцина, 40, 217
- орална рехидрациска терапија, 122, 278,
871, 951
- организации
бирокарски, 692
вертикална интеграција, 718
елементи на, 690
за контролирана грижа, 670
за одржување на здравјето, 670
здравствени, главен извршен директор, 717
како енергетски системи, 694
корпоративен модел, 714
латерална интеграција, 718
матричен модел, 715
модел на, 712
мрежни, 703
нови модели, 720
поделбен модел, 715
функционален модел, 713
- Организација за економска соработка и
развој, 189, 549, 918
- Организација за храна и земјоделство, 499
- органски душевни синдроми, 413
- ОРЕ *види* основни радиолошки единици
- осигурување, социјално, 727
- основна шема на процена на
интервенциските трошоци, 656
- основни радиолошки единици, 868
- остеоартрит, дегенеративен, 322
- остеомалакција, од недостаток на витамин
Д, 482
- остеопороза
недостаток на витамин Д, 482
причина за физички инвалидитет, 321
- осумнаесетти век, здравствени реформи,
19
- отровен гас, во војна, 554
- Официјални методи за анализа на
Асоцијацијата на овластени аналитички
хемичари, 865
- пазарни сили, механизми
здравствени реформи, 95
модифицирачки фактори, 681
- памучна прашина, на работното место и
во животната средина, 574
- Панамски канал, жолта треска и
маларија, 38
- пандемии, во Средниот век, 53, 56
- Панум, Петар Лудвиг, за сипаниците, 32
- паразитологија, дефиниција, 202
- паразитски болести
амебијаза, 263
аскаријаза, 263
болест на топчести црви, 264
висцерална лажшманијаза, 262
дракункулијаза, 260
ектопаразити, 264
ентеробијаза, 264
ехинококоза, 258
лајшманијаза, 262
онкоцерцијаза, 259
тенија, 259
трипанозомијаза, 262
шагасова болест, 263
шистозомијаза, 261
- паразитски гастроентерит
дијарејни болести, 277
криптоспорициум, 277
Helicobacter pylori, 278
цијардијаза, 277
- Паркинсонова болест, 323
- Пастер, Луј
улога во бактериологијата, 35
- пастеризација, 35
- ПВЦ *види* поливинил хлорид,
- педијатриски досиеја, 374
- Пекиншка конференција за жените, 137,
389
- пелагра
истражување на Џозеф Голдбергер, 45
недостаток на ниацин, 484
- ПЕП *види* протеинско-енергетска
потхранетост
- пептичен улкус, и бактериски инфекции,
295
- Перманенте, Кајзер, 670, 735
- Перогов, Николај, 46
- Петар Велики
здравствени реформи, 18
регистрација на новородени, 23
- Пети, Вилијам, полтичка аритметика, 17,
23
- Пето, Џејмс, тутунот и ракот на белите
дробови, 49
- Пинел, Филип, реформа на душевните
болници, 19
- пирамиден систем, бирократска
организација, 692
- писменост
Нигерија, возрасни, 785
улога во јавното здравство, 99
- планирање на семејството, 345
- планирање
на здравствен кадар, 818
на семејството, 345
стратешки менаџмент, 709

- пневмококни заболувања, болести за кои постои вакцина, 230
- пневмокониоза
дефиниција, 308
силикоза, 574
- пневмонија
етиологија, 230
Црна смрт, 13
- побарувачка
еластичност на, 646
здравствени услуги, 641
- повреди на мозокот и 'рбетниот столб, 324
- повреди
видови, 327
од насилство, 333
- повторливост, дефиниција, 161
- податоци
болнички исписи, 175
фактори кои влијаат на вредноста, 180
- подршка
општествена, на постари лица, 395
семејна, на постари лица, 395
- подложност, дефиниција, 534
- покриеност, вредност на податоци, 180
- поливинил хлорид, 560, 574
- полиомиелит
болести за кои постои вакцина, 221
во Кина, 795
во Холандија, 765
искоренување, 239
историја, 40
- полисахариди, хранливи потреби, 466
- политика
душевно здравје, контрoверзии во политиките, 420
за храна
еволуција на улогата на сојузната влада, 500
место во развојната политика, 501
улога на приватниот сектор и невладините организации, 502
улога на здравствените работници, 502
- политичка економија и здравството, 93
- полициклични јаглевородороди, 541
- Полска, обоена металургија, 571
- помошник-лекар, нови здравствени професии, 843
- понуда, здравствени услуги, 642
- попис
во следење на здравствената состојба, 617
дефиниција, 140
- поранешен Советски Сојуз, 43
- породилна треска, истражувања, 33
- породување
во болнички и домашни услови, 353
грижа во леуство, 359
грижа за новороденчето, 356
иницијативи за безбедно мајчинство, ОН, 355
- посмртница, 146
- постари лица
здравје, 391
ментална дисфункција, 407
одржување на здравјето, 394
превенција, 395
скрининг, 395
- постнатална грижа, компоненти, 360
- постулати на Кох-Хенле, 36, 291
- потврда на квалитетот
акредитација на здравствени установи, 883
алгоритми, 888
издавање сертификати, 883
клинички упатства, 888
лицензирање, 883
несакани настани и небрежност, 881
стручен преглед, 885
целосен менаџмент на квалитетот, 704, 896
- потесно семејство, дефиниција, 340
- потпросечна телесна тежина, ПЕП, 475
- потреба
изразена, 640
Масловова хиерархија на потреби, 700
недостиг на болничари, 833
нормативна, 639
од здравствени услуги, 639
почувствувана, 640
споредбена, 641
- Потс, Персивал, рак на скротум, 20, 49
- потхранетост
дефиниција, 473
нарушување, 475
- почувствувана потреба, здравствени услуги, 640
- пошироко семејство, дефиниција, 340
- права на пациентите, Закон за, 672
- право на завршување на животот, етички и правни прашања, 904
- право на здравствена заштита, 904
- праг, дефиниција, 534
- превентивна медицина
во медицинската практика, 81
обука, 830
- превенција
вродени недостатоци, 361
дијабет
и негови компликации, 310
во САД, 310
слепило, 311
кардиоваскуларни заболувања, 302
малигни заболувања, 318
насилство, 333
примарна, 74, 75
секундарна, 74, 76
сидеропенична анемија, 373
слепило, од дијабет, 311
сообраќајни незгоди, 329
терциерна, 74, 77
терминална бубрежна болест, 314
улога на вакцините, 204
- предисториски општества, јавно здравство, 6
- предучилишна возраст, грижа, 376

- пренатална грижа, 349
 пренос на болести
   начини, 202
   парадигма домаќин-агенс-средина, 66
 прецизност, дефиниција, 161
 придружна променлива, 155
 пријателски здруженија, социјални
   бенефиции, 15
 примарна здравствена заштита
   Алма Ата, Декларација, 86
   селективна, дефиниција, 88
   Финска, реформи, 762
 примарна превенција
   на болести, 74, 75
   на дијабет, 310
   на душевни болести, 424
 Принц Вилијам Саунд, чистење на
   теренот, 553
*Прирачник за контрола на заразните
 болести*, 197, 888
 природен експеримент, дефиниција, 167
 природна историја на болеста, 69
*Природни и политички соопределувања од
 Извешаиите за морталитетот*, 17
 приспособување, во лоша исхрана 926
 Пристап на ризик, популациона група, 88
 прифатливост
   вредност на податоци, 180
   здравствени установи, 645
 причинско-зависен морталитет,
   дефиниција, 147
 причинско-последична поврзаност,
   воспоставување, 169
 проверка и рамнотежа на здравствените
   власти, 589
 продолжен животен век, фактори на, 142
 променливи, видови, 154
 пропорционален морталитет, дефиниција,
   147
 Просветителство
   како динамичен научен период, 18
   применета епидемиологија, 20
   реформи на 18-от век, 19
 протеини, хранливи потреби, 466
 протеинско-енергетска потхранетост
   дефиниција, 467
   ефекти врз растот, 472
   застапеност во светот, 927
   и ИТМ, 474
   потпросечна телесна тежина, 475
 протони, здравствени ефекти, 550
 професија
   ефекти врз населението, 188
   и Новото јавно здравство, 580
 професионална астма, дефиниција, 308
 професионални заболувања на белите
   дробови
   азбестоза, 308
   астма, 308
   бисиноза, 308, 574
   пневмококниоза кај работници со јаглен, 308
   силикоза, 573
 профитни болници, 623
 процена на ризик, 557, 577
 процена
   на здравјето
   на населението, 182
   на поединецот, 181
   на здравствен кадар, 818
   на интервенциски трошоци и последици, 655
   на ризик, 557, 577
   на трошоци и придобивки, 654
 проширена парадигма: домаќин-агенс-
   средина, 67
 психијатриски болници, 45, 408, 423
 психијатриски состојби, класификација,
   406
 психолози, лиценцирање, 839
 психолошки развој, нарушувања на, 419
 пубична вошка, ектопаразит, 264
 пуерпериум, грижа во, 359
 пушење
   кај адолесценти, 383
   како фактор на ризик, 492
   престанок со, 318, 386
 рабиес
   зоонози, 248
   улогата на Пастер, 35
 радијација
   делување во случај на катастрофи, 559
   јонизирачко зрачење, 550
   нејонизирачко зрачење, 551
 радиум, регулатива на ЕПА, 527
 радон гас, внатрешно загадување, 545
 развиени земји, здравствени системи
   Велика Британија, 751
   Западна Европа, 762
   Израел, 777
   Јапонија, 766
   Канада, 746
   нордски земји, 758
   преглед, 727
   Русија, 769
   САД 730
 развој
   индикатори, 932
   улога на здравјето во, 96
 Развојна програма на ОН, 259
 рак на бели дробови, 315
 рак на дојка, 315, 318
 рак на желудник
   и бактериски инфекции, 295
   Јапонија, 767
 рак на скротум, 20
 рак на усната празнина, 431
 Рамацини, Бернардино, професионални
   заболувања, 18, 49, 560
 распределба

- на здравствени ресурси, 660
- на одговорности, 588
- рахит, недостаток на витамин Д, 482
- ревматска срцева болест, долгорочни последици, 199
- ревматска треска, акутна, етиологија, 246
- ревматски артрит, физичка неспособност, 322
- регионални здравствени власти, 752
- регионалните болници, 625
- регистри на болести, организација, 171
- регистрирање на витална статистика, 24
- резус неонатално хемолитично заболување, 362
- релативен ризик, малигни заболувања, 315
- релевантност, вредност на податоци, 180
- Ремер, Милтон, закон за здравствени ресурси, 660
- Ренесанса
  - развој на науката, 16
  - сифилис, 16
- репродукција
  - здравје на мајки, 342
  - јавното здравство и, 343
- репродукцибилност *види* повторливост
- респираторни заболувања, акутни контрола и превенција, 279
- ресурси
  - економија, во Новото јавно здравство, 682
  - здравствени
    - закон на Капоне, 660
    - закон на Ремер, 660
    - закон на Сатон, 660
    - Израел, 779
  - човечки
    - менаџмент, 857
    - менување на рамнотежата, 850
    - планирање, 817
    - преглед на, 814
- реформи
  - во медицинското образование, 826
  - здравствен систем во Холандија, 766
  - здравствени, Израел, 780
  - здравствено осигурување во Германија, 764
  - Национален здравствен сервис, 752
  - општествени, и санитарно движење, 24
  - пост-советски, 775
  - Финска, примарна заштита, 762
- рехабилитација, физички инвалидитет, 432
- рехабилитациски болници, 625
- рециклирање на цврст отпад, 532
- речно слепило, 259
- Рид, Валтер, жолта треска, 38
- ризични групи
  - вакцинација против инфлуенца, 230
  - пневмококна вакцинација, 231
- ризично однесување, адолесценти
  - во исхраната, 385
  - консумирање алкохол, 383
  - насилно однесување, 385
  - организирање во банди, 385
  - пушење, 383
  - сексуално, 384
  - употреба на дрога, 383
  - физичка активност, 385
- рикетици, 252
- Римска Империја
  - јавно здравство, 10
- рифампицин, лекување на ТБ, 243
- Рој ирошиџ Вејо*, 902
- Рос, Роналд, пренесување на маларија, 37
- ротавируси, дијарејна болест 276
- Rocky Mountain spotted fever, 253
- Ру, Емил, дифтерија, 39
- рубеола, болести за кои постои вакцина, 224
- Рубин, Бернар, двокрака игла, во искоренување на вариолата, 238
- Рузвелт, Франклин Делано
  - Закон за социјална заштита, 599
  - полио пациент, 39
- Русија
  - здравствен систем
    - епидемиолошко поместување, 773
    - пост-советска реформа, 775
    - преглед, 769
    - советски модел, 770
    - развој на јавното здравство, 16
- Сабин, Албер, искоренување на полио, 41
- САД
  - застапување, 741
  - здравствени цели, 738
  - здравствено информирање, 737
  - Клинтонов план, 742
  - Медикејд, 732
  - Медикер, 732
  - револуција на контролираната грижа, 743
  - социјални разлики, 741
  - услови на здравствената заштита, 734
  - федерални здравствени иницијативи, 731
- Салк, Џонас, искоренување на полио, 41
- салмонела
  - зоонози, 249
  - дијарејни заболувања, 274
- самоубиство, 331, 619, 761
- самохрано родителство, ефекти врз семејството, 341
- санитарен кордон, 949
- санитарно движење
  - владин пристап, 25
  - Сноу за колерата, 29
  - теорија на мијазма наспроти теорија на микроорганизми, 31
- санитарно-епидемиолошки станици, во Русија, 772, 776
- санитација, 24, 57, 588
- Сардинија
  - ехинококоза, 258

- искоренување на таласемијата, 367
сарин, хемиски тероризам, 554
Св. Винсентова декларација, дијабетес мелитус, 312
светост на човечкиот живот, 9
светоста на животот наспроти евтаназијата 910
Светската банка, 126, 637, 940
Светската здравствена организација
глобално здравје, придонес кон, 935
дефиниција за здравје, 84
дракункулијаза, 261
Европска канцеларија, 185
информатски системи, 179
Новото јавно здравство, 125
политика за храна и исхрана, 499
проширување на националните здравствени капацитети, 949
УНИЦЕФ, 939
формирање, 47
Светски самит за децата
здравствени цели, 113
и ОРТ, 278
цели за 1995, 947
Светско здравствено собрание, 86
Северна Америка, обука на медицински сестри, 832
Северна Африка, ехинококоза 258
Северна Карелија, Финска, проект во, 117
секојдневни активности, негативни ефекти од хронични болести, 290
сексуално-преносливи болести
гонореја, 267
дефиниција, 266
кај тинејџери, 384
кламидија, 268
кондилома, 268
контрола, 269
причина за неплодност, 344
сифилис, 267
трихомонијаза, 268
херпес симплекс, 268
ХИВ/СИДА, 270
шанкроид, 268
секундарна превенција, 74, 76, 303, 311, 424
Селиков Ирвинг, азбест и рак на бели дробови, 572
Семашко, Николај, советски здравствен модел, 729, 770
семејна поддршка, постари лица, 395
семејна практика, медицинска обука, 829
семејство
потесно, 340
пошироко, 340
Семелвајс, Игназ, породилна треска, 33
сеопфатна заштита 645, 669
сертификат на потреби, 602, 676, 873
сертификати, за потврда на квалитетот, 883
СЗО *види* Светската здравствена организација
СИДА
во САД, 944
глобални прашања, 929
етички прашања, 906
кај хомосексуални лица, 437
како СПБ, 270
сидеропенична анемија
превенција, 373
состојби на недостаток, 485
силика
ефекти, 560
на работното место и во средината, 573
силикоза
дефиниција, 308
професионално заболување, 574
силициум оксид *види* силика, силикоза
синдром на болна зграда, 546
синдроми на долниот дел на 'рбетот, физичка неспособност, 322
синдроми на однесување со физиолошки нарушувања, 418
Синклер, Аптон, Џунглата, 539
синтетски органски материи, регулатива на ЕПА, 527
сипаници
болести за кои постои вакцина, 223
искоренување, 241
сипаници-заушки-рубеола, вакцина, 224
системи за известување, 171
сифилис
антимикробно средство против, 41
во Ренесансата, 16
во Средниот век, 53
како СПБ, 267
слепило од, 325
скандинавски земји
јавно-здравствена организација, 620
регионални здравствени системи, 673
скорбут
кај морнарите, 20
недостаток на витамин Ц, 483
Џејмс Линд, 21
скрининг на болести, 161
слепило
дефиниција, 325
од дијабет, 309
причини, 325
слобода на печатот, улога во јавното здравство, 99
слободен избор, на потрошувачот, 512
Смит, Адам, за слободата, 18, 26
Сноу, Џон
за колерата, 29
теорија на микроорганизми, 66
советски модел
здравствен систем, 770
национален здравствен сервис, 729
плаќање по норма, 675
пост-советска реформа, 775

советување

здравствено, улога во здравствената заштита, 114

предучилишна возраст, 377

рутинско, 374

согорување, од отпад - до енергија, 532

Соединети Американски Држави *види*

САД

сојузно министерство, 606

сол, јодирање на, 44

сообраќајни незгоди, 329, 781, 930

соодветна здравствена технологија, 867

сооднос на болнички легла, Јапонија, 768

сооднос, дефиниција, 139

сопственички болници, 624

социјална екологија, унапредување на здравјето, 119

социјална медицина, дефиниција, 81

социјални разлики

во Велика Британија, 754

во САД, 741

социјални трошоци, 649

социјално осигурување, во развиените земји, 727

социоекономски статус, ефекти

во заедницата, 185

врз здравјето, 186

врз здравјето на жената, 390

Финска, 72

специјализација, медицинска обука, 829

специјализирани болници, 625

специјални регистри, 171

специфичност, вредност на податоци, 180

спиечка болест, 262

спонгиформен енцефалит, 296

споредбена потреба, здравствени услуги, 641

спремност за плаќање за услуга, пристап на, 658

среден век, јавно здравство, 10-15

средина, дефиниција, 157

средство

антимикробно, против сифилис, 41

српеста анемија, генетско нарушување, 365

ССМ *види* стандардизиран сооднос на морталитет

ССП *види* стандардизиран сооднос на појава

стандарди, за стручен преглед, 887

стандардизација на стапки

директен метод, 157

индиректен метод, 158

стандардизиран сооднос на морталитет, 158

стандардизиран сооднос на појава, 158

стандардна девијација, 156

стандардна теорија на менаџмент,

дефиниција, 706

стапка на нападнатост, дефиниција, 144

стапка на смртност на новороденчиња, 370, 372

стапки

дефиниција, 138

стандардизација

директен метод, 157

индиректен метод, 158

стареење, постари лица 394

Стариот свет

Грција, 51, 54

јавно здравство, 7

Римската Империја, општински лекари, 51

статистика

здравствена, основи, 25, 617

статистички значајни разлики, 154

статистичко размислување, ЦМК, 897

стимулативни и дестимулативни методи, 598

Стокхолм, превенција на слепило од дијабет, 311

стоматологија, дефиниција, 428

стратешки менаџмент, во здравствените системи, 709

стрептококни заболувања, типови, 246

Streptococcus pyogenes, 246

Streptococcus pneumoniae, 230

стручен преглед, во ПК, 885

Судан, ебола вирус, 945

Таж-Сакова болест, *види* амауротска идиотија

таласемија, генетско нарашување, 366

талидомид, 866

Таскеџи експеримент, *види* експеримент Таскеџи

Тачер, Маргарет, ревизија на

Националниот здравствен сервис, 752

ТББ *види* терминална бубрежна болест

Тејлор, Фредерик Винслоу, 691

телесна вошка, 264

тенденција

дефиниција, 161

извори на отклонување, 162

тенија, вгнездување, 259

теорија Икс - теорија Ипсилон,

менаџмент на меѓучовечки односи, 700

теорија на мијазма

етиологија на болести, 31

контрола на заразни болести, 198

терминална бубрежна болест

дефиниција, 313

етички прашања, 314

јавно здравствено прашање, 314

мерки за намалување, 314

тероризам, влијание врз животната средина, 553

терциерна превенција, 74, 77, 425

- тетанус, болести за кои постои вакцина, 220
- тетраетил олово
Алис Хамилтон, 571
во моторни горива, 535
- тинејџери, СПБ, 384
- тифус
вошлив тифус, 46
епидемски тифус, 253
мурин тифус, 253
- тифусна треска, 24, 30
- токсикологија, основни поими, 534
- токсини
дефиниција, 533
ефекти на оловото, животна средина, 535
ефекти врз плодноста, 534
- токсичен ефект
врз плодноста, 534
дефиниција, 534
на оловото, животна средина, 535
- токсичен отпад
Лавов канал, 547
минимата, 548
складирање, 549
- токсоид, дефиниција, 215
- томографија, компјутеризирана, 653
- топчести црви, паразитска инфекција, 264
- точност, дефиниција, 161
- традиционални бабици, породување во домашни услови, 355, 924
- трансмисија на болести *види* пренос на болести
- транспорт
за постарите лица, 395
контрола на емисија на гасови, 540
трошоци за, 654
- траума
видови, 327
од сообраќајни незгоди, 329
- трахома
и срцеви заболувања, 266
нарушувања на видот, 325
- трговски унии, улога во јавното здравство, 99
- трихалометани, 524
- трихиноза *види* тенија,
- трихомонијаза, етиологија, 268
- трошоци
во вредност на податоци, 180
во медицинската практика, 665
дијабет во САД, 310
дополнителни, 656
капитални, 676
контрола на, 666
нето, 656
одредување на, 649
социјални, 649
уловни, 649
- троење со храна, 512
- туберкулоза
во САД, 244
етиологија, 242
искоренување, 242
кај мигрирачко население, 443
контрола, 246
отпорност кон лекови, 243
повторна појава, 243
превенција со БСЖ, 245
- туларемија, 207
- убиства, 332, 576
- ултравиолетови зраци
здравствени ефекти, 551
и ЦФЦ, 522
рак на кожа, 541
- унапредување на здравјето
Велика Британија, 755
државни и локални модели, 116
елементи, 74
здрави градови, 117
Израел, 782
Отавска повелба, 116
САД, 741
социјална екологија и, 119
улога во здравствената заштита, 114
- УНДП *види* Развојна програма на ОН
- универзитет Џонс Хопкинс, 852, 856
- универзитетски болници, 625
- унитарни држави, здравствен систем, 587
- униформен информациски систем на болнички исписи, 175
- УНИЦЕФ
во Нигерија, 786
и примарната заштита, 85
поделба на Азија, 791
формирање, 939
- УНХЦР *види* Висок комесаријат за бегалци на ОН
- упатства
за исхраната, 496
клинички, 888
- употреба на дрога, 383, 679
- Ураган Опал, заштита во несреќи, 452
- училишна здравствена програма, 379
- УЦЛА, здружување на болници, 628
- фактори на ризик
здравје на возрасни, 386
кај кардиоваскуларни заболувања, 619
кај хронични состојби, 291
морбидитет и mortalitet, 192
причинско-последична поврзаност, 170
- фамилијарна медитеранска треска, генетско нарушување, 368
- Фанк, Касимир, витамини, 44, 460
- ФАО *види* Организација за храна и земјоделство
- Фар, Вилијам, здравствена економика, 23
- Фарски острови, Панум за сипаниците, 32
- фаталност на болест, дефиниција, 147

- ФДА *види* Администрација за храна и лекови
- федерален систем
здравствен, 587
улога во политиката за храна, 500
- федерални здравствени иницијативи, САД, 731
- фелдшер, нова здравствена професија, 845
- фенилкетонурија
анализа трошок-добивка, 654
генетско нарушување, 367
скрининг, 89, 163
скрининг и следење на заболениите, 874
- фетален алкохол синдром, вродени нарушувања, 368
- фетален морталитет, 370
- феудално општество, 10
- физиологија, душевно здравје, 408
- физиолошки индикатори, здравје на населението, 192
- физичка активност
адолесценти, 385
возрасни, 385
- филаријаза 241
- финансии
здравствени установи, 645
- Финли, Карлос, жолта треска, 37
- Финска
болнички легла, 678
здравствени системи, 760
обука на медицински сестри, 831
студии на социоекономски статус, 72
- флацидна парализа, акутна, 221
- Флекснер, Абрахам, извештај за медицинското образование, 823
- Флеминг, Александар, пеницилин, 41
- флуорирање, здравје на устата, 429
- фолна киселина
недостаток, 484
употреба во бременост, 597
- фон Петенкофер, Макс, 28
- Фонд за деца при Обединетите нации, *види* УНИЦЕФ
- Фондација за одговорност, 898
- фондација Рокфелер, 852
- фосилни горива, 538
- Фракастор, теорија на микроорганизми, 56
- Фрамингамова студија, фактори на ризик кај срцеви заболувања, 59
- Франк, Јохан Петер, медицинска политика, 25
- Франција
пренатална грижа, 349
превенција на детски инвалидитет, 434
- фунгални спори, внатрешно загадување, 546
- функционален модел, здравствени организации, 713
- функционални индикатори, морбидитет и морталитет, 192
- ХАВ *види* хепатит А
- Haemophilus ducreyi*, 268
- Haemophilus influenzae* тип б, 229, 655
- хазарди
од хемиски средства или радијација, 555
од штетни материи, 552
- Хамилтон, Алис, тетраетилолово 571
- Хансенова болест *види* лепра
- Хауард, Џон, реформа на затворите, 19
- ХБВ *види* хепатит Б
- ХДВ *види* хепатит Д
- ХЕВ *види* хепатит Е
- Helicobacter pylori*
дијарејни заболувања, 278
пептичен улкус и рак на желудник, 296
- Хелсиншка декларација, етички прашања, 910
- хемиски средства
краткорочна изложеност, 538
надворешни и внатрешни загадувачи, 546
неоргански, ЕПА регулатива, 527
производство на храна, 509
штетни, одговорност, 573
- хемиски хаварии, делување во случај на, 559
- хеморагични трески, 255
- Хенри Стрит, мисија, 42
- хепатит А, вирусен, 226
- хепатит Б, вирусен, 226, 320, 560
- хепатит Д, вирусен, 228
- хепатит Е, вирусен, 228
- хепатит Ц, вирусен, 227, 320
- Херпес зостер, болести за кои постои вакцина, 231
- Херпес симплекс, етиологија, 268
- Херцберг, Фредерик, улога во теорија на менаџмент, 702
- ХИВ *види* хуман имунодефициентен вирус
- хиерархија на потреби, Маслов, 115, 700
- Хил, Остин Брадфорд, пушење и рак на белите дробови, 49
- хиперактивен синдром на недоволно внимание, во детство, 419
- хипертензија
кај коронарна артериска болест, 300
кај срцеви заболувања, 492
како фактор на ризик, 294
олово-индуцирана, 568
секундарна превенција, 303
скрининг, 387
- Хипократ, теорија на мијазма, 31, 66
- хипотеза, нулта, 154
- хистеректомија, стапки на, 191
- хлорирање

- на водата за пиење, 896
 Израел, политика на, 526
ХОББ *види* хронична опструктивна белодробна болест
 Холандија, здравствен систем, 765
 холистички методи, прифаќање, 850
 Холмс, Вендел, породилна треска, 33
 хоризонтално известување, вредност на податоци, 180
 хоризонтално собирање податоци, 180
 хосписи 604, 624, 679
 хотели, 624
 Хоторнов ефект, менаџмент на меѓучовечки односи, 699
 храна
   адитиви, 510
   ДПК, 363, 473
   збогатување со витамини и минерали, 496
   квалитет и исправност, 507
   преработка и конзервирање, 511
   функции, 464
 хранливи материи, улога во организмот, 465
 хронична белодробна болест
   астма, 306
   дефиниција, 306
   професионални белодробни заболувања, 308
   хронична опструктивна белодробна болест, дефиниција, 307
Хронични заболувања во Канада, 179
 хронични состојби
   етиологија, 291
   негативни ефекти од, 290
   почеток на, 287
   фактори на ризик, 291
 хуман имунодефициентен вирус, 270
ХЦВ *види* хепатит Ц
- цврст отпад**
   депонии, 531
   депонирање, 530
   намалување на, 532
   согорување на, 532
 целно ориентиран менаџмент
   оперативно истражување, 696
 целно-ориентиран менаџмент
   менаџмент според цел, 697
Целосен систем на медицинска полиција, 25
 целосен менаџмент на квалитетот
   дефиниција, 705
   во здравствената заштита, 896
   во здравствените системи, 706
   стручен надзор од надворешни организации, 840
 Центар за здравствени науки, УЦЛА, 628
 Центри за контрола и превенција на болести
   дисеминирање епидемиолошки податоци, 607
   информации за токсични материи, 567
   Национален институт за медицина на трудот и заштита при работа, 564
   новопојавени заразни болести, 945
   обврски на, 210
   проширување на националните здравствени капацитети 949
   следење на здравствената состојба, 617
   формирање, 732
 церебрална парализа, вроден недостаток, 363
 цереброваскуларен напад, 298
 цереброваскуларна болест, 298
 цинк, Горна Шлезија, Полска, 571
 цистична фиброза, вроден недостаток, 365
ЦМК *види* целосен менаџмент на квалитетот
Codex Alimentarius, 538
Corynebacterium diphtheriae, 219
Cryptosporidium parvum, 277
 црква, толкување на болестите, 11
 Црна смрт, 13
ЦФ *види* цистична фиброза
Chlamidia trachomatis *види* кламидија
- Чадвик, Едвин**
Извештај за хиџенскиите услови на работното население, 27
 Комисија за здравје во населените места, 117
 челик, рециклирање, 533
 Чернобил, нуклеарна катастрофа, 556
 Черчил, Винстон, 729
честици
   алфа, здравствени ефекти, 550
   прав, силициум оксид, 573
 чистота, Стариот свет, 8
 човекот како експериментален објект, 909
 човеково однесување, 706
 човечки ресурси
   менаџмент, 857
   менување на рамнотежата, 850
   планирање, 817
   преглед, 814
 чувствителност, скрининг тестови, 163
 чума, 53
- Џакоби, Абрахам**, основање на педијатријата во САД, 369
Џенер, Едвард, вакцинација против вариола вера, 21, 22, 237
 дијардијаза, дијарејни заболувања, 277
 Џонсон, Линдон, Медикер и Медикејд, 732
Џунглатија
   Закон за чиста храна и лекови, 43
   опис на загадување на воздухот, 539
- шагасова болест, паразитска инфекција, 263
 шанкроид, етиологија, 268
 Шатук, Лемјуел

- здравствена статистика, 23
- Санитарна комисија на Масачусетс, 27
- Швајцарија, животен век, 392
- Шведска
  - болнички легла, 678
  - здравствени системи, 758
  - обука на медицински сестри, 831
- шеќер, збогатување со витамин А, 481
- шигелоза, дијарејна болест, 274
- шизофренија
  - во САД, 412
  - епизоди, 415
- ширење на технологијата, 878
- шистозомијаза, паразитска инфекција, 261
- штетен отпад
  - Лавов канал, 547
  - минимата, 548
- Штраус, Натан, Мисија Хенри Стрит,
  - Њујорк, 42
- шуга, 264